

**ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ОЛИЙ ВА ЎРТА МАХСУС ТАЪЛИМ
ВАЗИРЛИГИ ХУЗУРИДАГИ ОЛИЙ ТАЪЛИМ ТИЗИМИ ПЕДАГОГ ВА
РАЎБАР КАДРЛАРИНИ ҚАЙТА ТАЙЁРЛАШ ВА УЛАРНИНГ
МАЛАКАСИНИ ОШИРИШНИ ТАШКИЛ ЭТИШ
БОШ ИЛМИЙ-МЕТОДИК МАРКАЗИ**

**ТОШКЕНТ ТЎҚИМАЧИЛИК ВА ЕНГИЛ САНОАТ ИНСТИТУТИ
ХУЗУРИДАГИ ПЕДАГОГ КАДРЛАРНИ ҚАЙТА ТАЙЁРЛАШ ВА
УЛАРНИНГ МАЛАКАСИНИ ОШИРИШ ТАРМОҚ МАРКАЗИ**

ТАСДИҚЛАЙМАН

Тошкент тўқимачилик ва енгил
саноат институти хузуридаги
педагог кадрларни қайта тайёрлаш
ва уларнинг малакасини ошириш
тармоқ маркази директори
_____ А.Салимов
“ _____ ” _____ 2015 йил

**«ЕНГИЛ САНОАТ МАҲСУЛОТЛАРИНИ ИШЛАБ ЧИҚАРИШДА
ИННОВАЦИОН ТЕХНОЛОГИЯЛАР» модулидан**

Ў Қ У В – У С Л У Б И Й М А Ж М У А

Тузувчи: т.ф.д. Ф.Нигматова

Тошкент 2015

Мундарижа

ИШЧИ ЎҚУВ ДАСТУРИ	3
Календар режа.....	6
Маъруза матни	9
1-Мавзу. Инновация тушунчаси, инновацион технологияларни ишлаб чиқаришда тутган ўрни.....	9
2.Мавзу. Саноат корхонларининг инновацион салоҳияти кўрсаткичлари таҳлили	13
3.Мавзу. Енгил саноати техника ва технологияларининг ҳозирги ҳолати ва ривожланиш йўналишлари.....	20
4-Мавзу. Ишлаб чиқарилаётган маҳсулот сифатини ошириш, маҳсулот таннархини камайтириш, табиий маҳсулотлардан кенг ассортиментли маҳсулотлар ишлаб чиқариш.....	29
5-Мавзу. Тикувчилик корхоналарида ишлаб чиқариш самарадорлигини ошириш йўллари	33
6- мавзу. Рақобатбардош маҳсулот ишлаб чиқаришда фан ва техника ютуқларини ўрни.....	36
Тестлар.....	42
Назорат саволлари.....	44
Глоссарий.....	45

ИШЧИ ЎҚУВ ДАСТУРИ

Модулнинг мақсади ва вазифалари

Олий таълим муассасалари педагог кадрларни қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш курсининг **мақсади** педагог кадрларнинг ўқув-тарбиявий жараёнларни юксак илмий-методик даражада таъминлашлари учун зарур бўладиган касбий билим, кўникма ва малакаларини мунтазам янгилаш, малака талаблари, ўқув режа ва дастурлари асосида уларнинг касбий компетентлиги ва педагогик маҳоратини доимий ривожланишини таъминлашдан иборат.

Курснинг **вазифаларига** қуйидагилар киради:

“Енгил саноат буюмлари конструкциясини ишлаш ва технологияси” йўналишида педагог кадрларнинг касбий билим, кўникма, малакаларини узлуксиз янгилаш ва ривожлантириш механизмларини яратиш;

замонавий талабларга мос ҳолда олий таълимнинг сифатини таъминлаш учун зарур бўлган педагогларнинг касбий компетентлик даражасини ошириш;

педагог кадрлар томонидан замонавий ахборот-коммуникация технологиялари ва хорижий тилларни самарали ўзлаштирилишини таъминлаш;

махсус фанлар соҳасидаги ўқитишнинг инновацион технологиялари ва илғор хорижий тажрибаларни ўзлаштириш;

“Енгил саноат буюмлари конструкциясини ишлаш ва технологияси” йўналишида қайта тайёрлаш ва малака ошириш жараёнларининг фан ва ишлаб чиқариш билан интеграциясини таъминлаш.

Модули бўйича билим, кўникма, малака ва компетенциялар

Модул бўйича педагог қуйидаги билим, кўникма, малака ва компетенцияларига эга бўлиши керак:

- ишлаб чиқариш жараёнидаги техника ва технологияларининг ҳозирги ҳолатини;
- енгил саноат соҳасида яратилаётган инновацион техника ва технологияларни;
- тикув буюмларини ишлаб чиқариш жараёнидаги техника ва технологияларнинг афзаллик ва камчиликларини;
- енгил саноат маҳсулотларини ишлаб чиқаришда инновацион технологиялардан фойдаланиш;
- корхоналардаги замонавий техника ва технологияларнинг фарқлари, афзаллик ва камчиликларини таҳлил қилиш;
- тикув буюмларини ишлаб чиқаришда замонавий электрон бошқарувли тикув машиналаридан фойдаланиш;

- тикув буюмларнинг асосий хилларига унификациялашган технологияни жорий қилиш;
- тикув буюмларини ишлаб чиқаришдаги инновацион технологияларни амалиётда қўллаш;
- замонавий техника ва технологияларни тикув буюмларини ишлаб чиқариш жараёнига жорий қилиш.

Модулининг ўқув режадаги бошқа фанлар билан боғлиқлиги ва узвийлиги

Модул мазмуни ўқув режадаги “Тикув буюмлари технологияси ва дизайни”, “Енгил саноатдаги замонавий жихозлар ва улардан фойдаланиш усуллари” ўқув модуллари билан узвий боғланган ҳолда педагогларнинг шахсий ахборот майдонини шакллантириш, кенгайтириш ва касбий педагогик тайёргарлик даражасини орттиришга хизмат қилади.

Модулининг олий таълимдаги ўрни

Модул енгил саноат маҳсулотларини ишлаб чиқаришда инновацион технологиялар ва улардан таълим тизимида фойдаланиш орқали таълимни самарали ташкил этишга ва сифатини тизимли орттиришга ёрдам беради.

Модул бўйича соатлар тақсимооти

Ушбу ўқув модулида тингловчининг ўқув юкларини 14 соат бўлиб, шундан 12 соат назарий машғулотлар, мустақил таълим 2 соатни ташкил этади. Модулда амалий ва кўчма машғулотлар назарда тутилмаган.

Қайта тайёрлаш ва малака ошириш машғулотлари бўйича ажратилган соатлар ҳажми

№	Мавзу	Машғулот тури		
		Назарий	Амалий	Мустақил таълим
1	Инновация тушунчаси, инновацион технологияларни ишлаб чиқаришда туганган ўрни	2	-	-
2	Саноат корхонларининг инновацион салоҳияти кўрсаткичлари таҳлили	2	-	-
3	Енгил саноати техника ва технологияларининг ҳозирги ҳолати ва ривожланиш йўналишлари	2	-	-
4	Ишлаб чиқарилаётган маҳсулот сифатини ошириш, маҳсулот таннархини камайтириш, табиий маҳсулотлардан кенг ассортиментли маҳсулотлар ишлаб чиқариш	2	-	-
5	Тикувчилик корхоналарида ишлаб чиқариш самарадорлигини ошириш йўллари	2	-	-
6	Рақобатбардош маҳсулот ишлаб чиқаришда фан ва техника ютуқларини ўрни	2	-	-
7	Рақобатбардош маҳсулот ишлаб чиқаришда фан ва техника ютуқларини ўрни	-	-	2
Жами (14 соат)		12	-	2

НАЗАРИЙ МАШҒУЛОТЛАР МАЗМУНИ

1-мавзу: Инновация тушунчаси, инновацион технологияларни ишлаб чиқаришда тутган ўрни (2 соат)

Инновация тушунчаси. Инновация ва ишлаб чиқариш узвийлиги. Инновацияни фан техника тараққиётидаги ўрни. Инновациялар самарадорлиги. Қўл меҳнатидан автоматлашган меҳнатга ўтиш босқичлари.

2-мавзу: Саноат корхоналарининг инновацион салоҳияти кўрсаткичлари таҳлили (2 соат)

Саноат корхоналарини Инновацион кўрсаткичлари. Миллий инновацион тизим. Инновацион технологияларни энгли саноат корхоналарига қўллаш самаралари.

3-мавзу: Енгил саноати техника ва технологияларининг ҳозирги ҳолати ва ривожланиш йўналишлари (2 соат)

Инновацион технологияларни қўллаш орқали ишлаб чиқаришни модернизация қилиш. Енгил саноат корхоналарида модернизациялаш жараёнларининг илмий-ташкилий жиҳатларини янада кучайтириш. Ишлаб чиқаришни модернизация қилиш, техник ва технологик қайта жиҳозлашнинг ресурсларни тежашдаги таъсири.

4 -мавзу: Ишлаб чиқарилаётган маҳсулот сифатини ошириш, маҳсулот таннархини камайтириш, табиий маҳсулотлардан кенг ассортиментли маҳсулотлар ишлаб чиқариш (2 соат)

Рақобатбардош енгил саноат маҳсулотларини ишлаб чиқариш шартлари. Енгил саноат маҳсулотларини ишлаб чиқариш тенденцияси. Тўқимачилик ва енгил саноат соҳасини ривожланишининг прогноз кўрсаткичлари. Тикув-трикотаж буюмларини тайёрлаш миқдори

5-мавзу: Тикувчилик корхоналарида ишлаб чиқариш самарадорлигини ошириш йўллари (2 соат)

Енгил саноат корхоналаринида рақобатбардош товар ишлаб чиқариш учун қўйиладиган талаблар. Саноатда ўсишни таъминлашнинг йўллари. Инновацияларни қўллаш модуллари.

6-мавзу: Рақобатбардош маҳсулот ишлаб чиқаришда фан ва техника ютуқларини ўрни. (2соат)

Саноат корхоналарини ривожлантиришда илмий интеллектуал ишланмалар. Илмий-интеллектуал ишланмаларнинг ишлаб чиқаришга тадбиғи

натижалари тахлил. Мамлакатнинг фан-техника соҳасини ривожлантириш.
Ўзбекистонда инновацион фаолиятни шакллантириш

МУСТАҚИЛ ТАЪЛИМ

Мустақил ишни ташкил этишнинг шакли ва мазмуни

Тингловчи мустақил ишни муайян модулни хусусиятларини ҳисобга олган ҳолда қуйидаги шакллардан фойдаланиб тайёрлаши тавсия этилади:

- меъёрий ҳужжатлардан, ўқув ва илмий адабиётлардан фойдаланиш асосида модул мавзуларини ўрганиш;
- тарқатма материаллар бўйича маърузалар қисмини ўзлаштириш;
- автоматлаштирилган ўргатувчи ва назорат қилувчи дастурлар билан ишлаш;
- махсус адабиётлар бўйича модул бўлимлари ёки мавзулари устида ишлаш;

Календар режа

№	Мавзу	Маъмулот тури	Соати	Ўтказиладиган муддати
		назарий	2	4-хафта
1	Инновация тушунчаси, инновацион технологияларни ишлаб чиқаришда тутган ўрни	назарий	2	4-хафта
2	Саноат корхонларининг инновацион салоҳияти кўрсаткичлари таҳлили	назарий	2	4-хафта
3	Тўқимачилик, енгил ва пахта саноати техника ва технологияларининг ҳозирги ҳолати ва ривожланиш йўналишлари	назарий	2	4-хафта
4	Ишлаб чиқарилаётган маҳсулот сифатини ошириш, маҳсулот таннархини камайтириш, табиий маҳсулотлардан кенг ассортиментли маҳсулотлар ишлаб чиқариш	назарий	2	5-хафта
5	Тикувчилик корхоналарида ишлаб чиқариш самарадорлигини ошириш йўллари	назарий	2	5-хафта
6	Рақобатбардош маҳсулот ишлаб чиқаришда фан ва техника ютуқларини ўрни	назарий	2	5-хафта
7	Рақобатбардош маҳсулот ишлаб чиқаришда фан ва техника ютуқларини ўрни	мустақил	2	5-хафта
Жами (14 соат)			12	

Адабиётлар

I. Ўзбекистон Республикаси Президентининг асарлари:

1. И.А.Каримов. Озод ва обод Ватан эркин ва фаровон ҳаёт пировард мақсадимиз, 8-жилд. – Т.: Ўзбекистон, 2000.
2. И.А.Каримов. Ватан равнаки учун ҳар биримиз масъулмиз, 9-жилд. – Т.: Ўзбекистон, 2001.
3. И.А.Каримов. Юксак маънавият – енгилмас куч. - Т.: “Маънавият”. 2008.-176 б.
4. И.А.Каримов. Ўзбекистон мустақилликка эришиш остонасида.-Т.: “Ўзбекистон”. 2011.-440 б.
5. И.А.Каримов. Ўзбекистон миллий истиклол, истеъдод, сиёсат, мафкура, 1-жилд. – Т.: Ўзбекистон, 1996.
6. И.А.Каримов. Миллий истиклол мафкура – халқ эътиқоди ва буюк келажакка ишончдир. – Т.: Ўзбекистон, 2000.

II. Норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар

1. Ўзбекистон Республикасининг Конституцияси. – Т.: Ўзбекистон, 2014.
2. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2011 йил 20 майдаги “Олий таълим муассасаларининг моддий-техника базасини мустаҳкамлаш ва юқори малакали мутахассислар тайёрлаш сифатини тубдан яхшилаш чора-тадбирлари тўғрисидаги” ПҚ-1533-сон Қарори.
3. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2015 йил 12 июндаги “Олий таълим муассасаларининг раҳбар ва педагог кадрларини қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш тизимини янада такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида” ги ПФ-4732-сон Фармони.
4. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2006 йил 16-февралдаги “Педагог кадрларни қайта тайёрлаш ва уларни малакасини ошириш тизимини янада такомиллаштириш тўғрисида”ги 25-сонли Қарори.
5. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2012 йил 26 сентябрдаги “Олий таълим муассасалари педагог кадрларини қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш тизимини янада такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги 278-сонли Қарори.

III. Махсус адабиётлар

1. Комилова Х.Х., Хамроева Н.К. «Тикув буюмларини конструкциялаш» Т.: «Молия» 2003, - 173 б.
2. Хасанбоева Г.К. Костюм тарихи – Т. : Ўзбекистон, 2002, - 314 б.
3. Расулова М. «Тикув буюмлари технологияси» Т.: 2006, - 251 б.
4. Кокеткин П.П. Одежда: Технология-техника, процессы-качество. М.: Изд. МГУДТ, 2001, - 193 б.

5. Кокеткин П.П. , Сафронова И.В., Кочегура Т.Н. Одежда: технология – качество. М.: Издательство «Спутник», 2001, - 175 б.

6. М. Ш. Жабборова «Тикувчилик технологияси», Олий ўқув юртлари учун дарслик .Т.: «Ўзбекистон» 1994, - 317 б.

IV. Электрон таълим ресурслари

1. www.Ziyonet.uz

2. www.edu.uz

3. Infocom.uz электрон журнали: www.infocom.uz

4. <http://learnenglishkids.britishcouncil.org/en/>

5. <http://learnenglishteens.britishcouncil.org/>

6. <http://learnenglish.britishcouncil.org/en/>

7. www.titli.uz

Маъруза матни

1-Мавзу. Инновация тушунчаси, инновацион технологияларни ишлаб чиқаришда тутган ўрни

РЕЖА:

1. Инновация тушунчаси

2. Инновация ва ишлаб чиқариш узвийлиги

3. Инновацияни фан техника тараққиётидаги ўрни.

Калит сўзлар: *инновация, инновацион фаолият, ресурс, технология, интеллектуал салоҳият, инновация жараёни*

Инновация тушунчаси

Ҳозирги жаҳон хўжалиги тизими ресурслар чекланганлиги шароитида ишлаб чиқаришнинг доимий ўсиши зарурлиги билан тавсифланади. Шу сабабли мазкур тизимда уни ташкил этувчи унсурлар ва улар ўртасидаги алоқаларни ресурслардан фойдаланиш самарадорлигини ошириш мақсадида қайта кўриб чиқишга тўғри келади. Бундай мақсадга давлат иқтисодиётининг турли таркибий тармоқларида узлуксиз инновация фаолиятини амалга ошириш орқали эришилади.

Инновация - бу янги технологияларда мужассамлашган янги билимлар, ноу-хау, ишлаб чиқариш омилларининг янги комбинацияларини қўллаш билан боғлиқ, шунингдек, анча юқори бозор салоҳиятига эга бўлган янги хусусиятли вазифаларни бажара оладиган янги маҳсулотлар яратиш ёки деструктив жараёнларнинг салбий оқибатларини йўқотиш мақсадини ўз олдига қўйган фаолият ёки фаолият натижасидир. Яъни, инновацияларга ғоялар, изланишлар, ишланмалар, янги ёки мукамал илмий-техник ёки ижтимоий-иқтисодий қарорлар трансформациясининг натижаси сифатида қараш мумкин.

► **Инновация, янгилик киритиш** (ингл. *innovation*)— бу (харидорлар томонидан талаб) маҳсулот сифатини ёки (ишлаб чиқарувчилар томонидан талаб) технологик жараённи самарасини ортишига хизмат қилувчи янгиликни тадбиқ этиш.

► Инсон интеллектуал салоҳиятини сўнги натижаси, унинг фантазияси, ижодий ёндошуви, ихтироси ва ҳаказолар

Инновацияга мисол тариқасида маҳсулотлар (хизматлар) бозорига янги хусусиятли (таркибли) ёки самарадорлиги нисбатан юқори маҳсулот (хизмат)ни киритилиши

ДЕМАК Инновация — истеъмолга янги ёки янгиланган юқори самарали маҳсулот (хизмат) ёки жараёни киритилиши

► «инновация» атамаси латинча «novatio» сўзидан олинган, маъноси «янгилиниш» (ёки «ўзгартириш»), ва «in» кўшимчаси, латинчадан «йўналишдаги», сўзма сўз таржимаси «Innovatio» — «янгилиниш йўналишидаги».

innovation тушунчаси XIX асрдаги илмий тадқиқотларда қўлланила бошланган. XX асрдан бу атамага австрия ва америка иқтисодчиси Й. Шумпетера қайта жон бахшида қилинди.

Инновация— хар қандай янгилик инновация бўла олмайди. Буни ихтиродан асосий фарқи хам шунда. Янгиликни тадқиқи натижасида маҳсулотни, технологияни ёки иш тизимини юқори самарали босқичга олиб ўтишига хизмат қилади

Инновация - бу ғоялар, изланишлар, ишланмалар, кишилар амалий фаолиятида қўллаш орқали жамият томонидан тан олиншига ёрдам берувчи янги ёки мукамаллаштирилган илмий-техник ёки ижтимоий-иқтисодий қарорлар трансформацияси натижасидир.

Инновацияларнинг иқтисодий таркиби авваломбор, доимий ҳисобланган ишлаб чиқариш ресурсларини эркинлаштириш учун хизмат қиладиган параметрларда ифодаланеди. Бунда энг аввал материал, меҳнат, фонд сиғимлари кўрсаткичлари ўзгаради. Бу асосий кўрсаткичлар иқтисодий тараққиётнинг турли босқичларида турли даражадаги инновация жараёнлари таъсири остида бўлади. Жумладан, қўл меҳнатидан автоматлашган меҳнатга ўтиш босқичида ишлаб чиқаришнинг меҳнат сиғими ва фонд сиғимида ўзгаришлар юз беради, яъни меҳнат сиғимининг қисқариши фонд сиғими ошишига олиб келади.

Инновация ва ишлаб чиқариш узвийлиги

Инновация жараёни ишлаб чиқаришнинг автоматлаштирилишига туртки бўлади, бу эса асосий ишлаб чиқариш фондлари самарадорлигининг ошишига, натижада эса фонд сиғими кўрсаткичлари қисқаришига сабаб бўлади. Бозор иқтисодиёти шароитида Ўзбекистон тўқимачилик саноати рақобатбардошлиги фақат янги технологиялар, товар ва хизматларни жорий этиш йўли билангина

кўтарилиши мумкин. Шу сабабли Ўзбекистон тараққиёти инновацияларни самарали жорий этишга йўналтирилган миллий илмий-техник салоҳиятга ёндашилган ҳолда юз бериши лозим.

Инновациялар самарадорлигини ҳисобга олиш, таҳлил қилиш ва ошириш учун уларни макро ва микро миқёсда асосли классификациялаш зарур. Инвестицияларнинг ўйлаб топилган ва илмий асосланган классификацияси уларни нафақат оқилона ҳисобга олиш, балки қўллаш даражасини ҳам ҳар томонлама таҳлил этиш ва шу асосда самарали инновация сиёсатини, жумладан, давлатнинг саноат мажмуи учун ишлаб чиқариш ва амалга ошириш борасидаги зарур маълумотга эга бўлиш имконини беради.

Бугунги кунда Ўзбекистон иқтисодий ҳолати учун мос келадиган “инновация муҳити” ибораси бўлғуси инновациялар учун корхоналар жозибдорлигини тавсифлайди. Инновация муҳитини баҳолашда одатда бир қатор параметр ёки белгилар қўлланилади. Мазкур параметрлар давлатнинг инновацияларни жорий этиш салоҳияти ва уларни амалга ошириш таваккалини тавсифловчи белгилардир. Уларнинг энг асосийлари қуйидагилардир: макроиқтисодий барқарорлик; инновация фаолиятининг ҳуқуқий асослари; солиқ тизимининг сифати ва солиққа тортиш даражаси; банк тизими ва бошқа молиявий институтлар ҳолати ва ишончлилиги; инфратўзилманинг ривожланиш даражаси; ҳамкорлар томонидан шартнома мажбуриятларининг бажарилиши; давлат бошқарув тизими.

Инновацияни фан техника тараққиётидаги ўрни

Фан-техника тараққиётидан фарқли равишда, инновация жараёнини тадбиқ этиш босқичи, яъни бозорда янги маҳсулот, хизматнинг илк бор пайдо бўлиши, янги технологиянинг лойиҳа даражасига етиши билан тугалланмайди. Бу жараён тадбиқ этишдан кейин ҳам ўзилмайди, у ёйилиш даражасига қараб, янгилик мукаммаллаштирилиб. Натижада аввал маълум бўлмаган истеъмолчилик хусусиятлари ҳосил бўлади. Бу эса унинг учун янги бозорлар ва қўлланиш соҳаларини очади, ўз навбатида мазкур маҳсулот, технология ва хизматларни ўзлари учун янги сифатида қабул қиладиган истеъмолчиларни топади.

Бу жараён тадбиқ этилгандан кейин ҳам ўзилмайди, унинг қамраб олиш ва ёйилиш даражасига қараб, янгилик мукаммаллаштирилиб борилади ва аввалгисига нисбатан анча самаралироқ кечади. Аввал маълум бўлмаган янги истеъмол хусусиятлари ҳосил бўлади. Бу эса, унинг учун янги бозорлар ва қўлланиш соҳаларини очади, ўз навбатида, мазкур маҳсулот, технология ва

хизматларни ўзлари учун янги сифатида қабул қиладиган истеъмолчиларни топади. Шундай қилиб, бу жараён бозор талаб қиладиган маҳсулотлар, технологиялар ёки хизматларни яратишга йўналтирилган ва у албатта, амал қиладиган ва ривожланадиган ижтимоий-иқтисодий муҳитнинг суръатлари, мақсадларига боғлиқ бўлади.

Инновация жараёнининг асосини фундаментал изланиш ва тадқиқотлардан бошланувчи янги техника ва технологияларни яратиш ва ўзлаштириш жараёни ташкил этади. Фундаментал илмий ғоялар янги технологиялар орқали йирик оқим ҳолатида техника ва ишлаб чиқаришга ўтиши ва ҳақиқий муҳандислик қарорлари янги машиналар, ускуна ва воситаларга юқори техник даражада жорий этилиши лозим. “Фан - технология - ишлаб чиқариш” интенсив иқтисодиёт занжирли фаолиятида асосий омил энг янги технологиялар, ишлаб чиқаришнинг янги принципларини яратишга хизмат қилувчи илм-фан омили ҳисобланади. Замонавий шароитларда фан жамиятнинг бевосита ишлаб чиқарувчи кучи сифатида қатнашмоқда. У моддий ишлаб чиқариш муҳитига фаолроқ кириб бормоқда ва унга доимий катта таъсир ўтказмоқда. Интенсив тараққиётга ўтиш шароитида ишлаб чиқаришга янги илмий ғояларни тезроқ ва тизимли тарзда жорий этиш зарур бўлади. Айнан шу сабабли ҳам фундаментал тадқиқотлар техника ва ишлаб чиқариш эҳтиёжларидан олдинда бориши, ўзиб кетиши лозим.

Ўз-ўзини назорат қилиш учун саволлар:

1. Инновация сўзининг маъноси.
2. Инновацион технологияларнинг бугунги кундаги аҳамияти.
3. Инновацион технологияларга қўйилган асосий талаблар

Адабиётлар

1. Комилова Х.Х., Хамроева Н.К. «Тикув буюмларини конструкциялаш» Т.: «Молия» 2003, - 173 б.
2. Расулова М. «Тикув буюмлари технологияси» Т.: 2006, - 251 б.
3. М. Ш. Жабборова «Тикувчилик технологияси», Олий ўқув юртлари учун дарслик. Т.: «Ўзбекистон» 1994, - 317 б.

Электрон таълим ресурслари

1. www.Ziyonet.uz
2. www.edu.uz
3. Infocom.uz электрон журнали: www.infocom.uz
4. <http://learnenglishkids.britishcouncil.org/en/>
5. sifat.uz
6. www.titli.uz

2.Мавзу. Саноат корхоналарининг инновацион салоҳияти кўрсаткичлари таҳлили

Режа:

- 1. Саноат корхоналарини Инновацион кўрсаткичлари.**
- 2. Миллий инновацион тизим**

Калитли сузлар: *инновацион лойҳалар, инновацион салоҳият, хусусият, таулил, инновацион иқтисодиёт.*

Саноат корхоналарини Инновацион кўрсаткичлари.

Саноат корхоналарининг инновацион лойиҳалари салоҳияти кўрсаткичларини таҳлил қилиш жараёнида унинг ўзига хос хусусиятларини ҳисобга олган ҳолда урганилади. Улар ишлаб чиқариш муносабатлари, ҳужалик юритиш механизми, шакллари ва меҳнатни ташкил этиш жараёнларида намоён бўлади. Жамият тараккиётининг қонуниятларига қура, ижтимоий-иқтисодий ривожланиш бир текисда давом этмасдан, қуйидан юқорига, оддийликдан мураккаблик томон юқсалиш тамойилларига асосланади. Бу эса тараккиётнинг универсал қонуниятларидан бири ҳисобланади. Ҳар бир замон иқтисодиёти ўзининг сиёсий, ижтимоий-иқтисодий тўзилмасига асосланади. Иккинчи томондан эса, бу иқтисодиёт ишлаб чиқариш воситалари, инновацион техника ва технологияларга эга бўлади. Айнан мазкур икки жиҳат ҳар бир даврнинг иқтисодий ривожланишида ўзининг изини қолдиради ва ривожланиш даражасини белгилаб беради.

Мазкур зиддиятларнинг мазмуни истеъмом билан ишлаб чиқаришнинг вақт нуқтаи назаридан мос келмаслигида, ишлаб чиқариш муносабатларининг ишлаб чиқариш усулидан олдинда юриш каби ҳолатларда намоён бўлади. Жумладан, бу ҳолат иқтисодий трансформация жараёнларини вужудга келтиради, яъни ривожланишнинг бир босқичидан кейинги такомиллашган босқичига ўтишига моддий ҳамда техник-технологик асос яратади.

Шунингдек, иқтисодий трансформация натижасида сифат, техник-технологик жиҳатдан олдинги тизимга нисбатан инновацион иқтисодиёт вужудга келади. Инновацион иқтисодиёт, бу - самарали инвестиция, рақобат механизми асосида тадбиркорлик фаолиятининг кенг ривожланиши ва ишлаб чиқариш томонидан ихтиролар, янгиликлар ва кашфиётларни ишлаб чиқаришга тезкор татбиқ этишга лаёқатли иқтисодиётдир. Жумладан, жаҳон иқтисодиётини ҳаракатга келтирувчи куч сифатида фан-техника тараккиёти орқали унинг намоён бўлиш шакли инновациялар ва илгор технологиялар ҳамда ижтимоий соҳадаги инновацион фаолият ҳисобланади.

2. Миллий инновацион тизим

Мамлакатда инновацион иқтисодиётга ўтишда, уни ривожлантиришда миллий инновацион тизим яратилиши зарурий шартлардан бири

хисобланади. Миллий инновацион тизим, бу - инновацион фаолиятни рағбатлантириш, қўллаб- кувватлашни амалга оширадиган субъектлар ва институтлар мажмуасидир. Миллий инновацион тизим таркибига давлат, бизнес субъектлари, укув юртлари, илмий текшириш институтлари ва таълим муассасалари киради. Миллий инновацион тизимни ташкил этиш, ривожлантиришда давлат асосий роль уйнайди. Давлатдан уларни имтиёзли соликка тортиш, тугридан-тугри молиялаштириш, имтиёзли кредитлар ажратиш ва венчур фондларини ташкил этиш каби чоралар билан уларни куллаб-куватлаш мақсадга мувофиқдир. Бунинг учун саноат корхонларининг инновацион салоҳияти кўрсаткичларини таулил қилишда инновацион ривожланишга ўтиш заруратини белгиловчи омиллар ва функционал вазифаларни белгилаб олиш керак (1-жадвал).

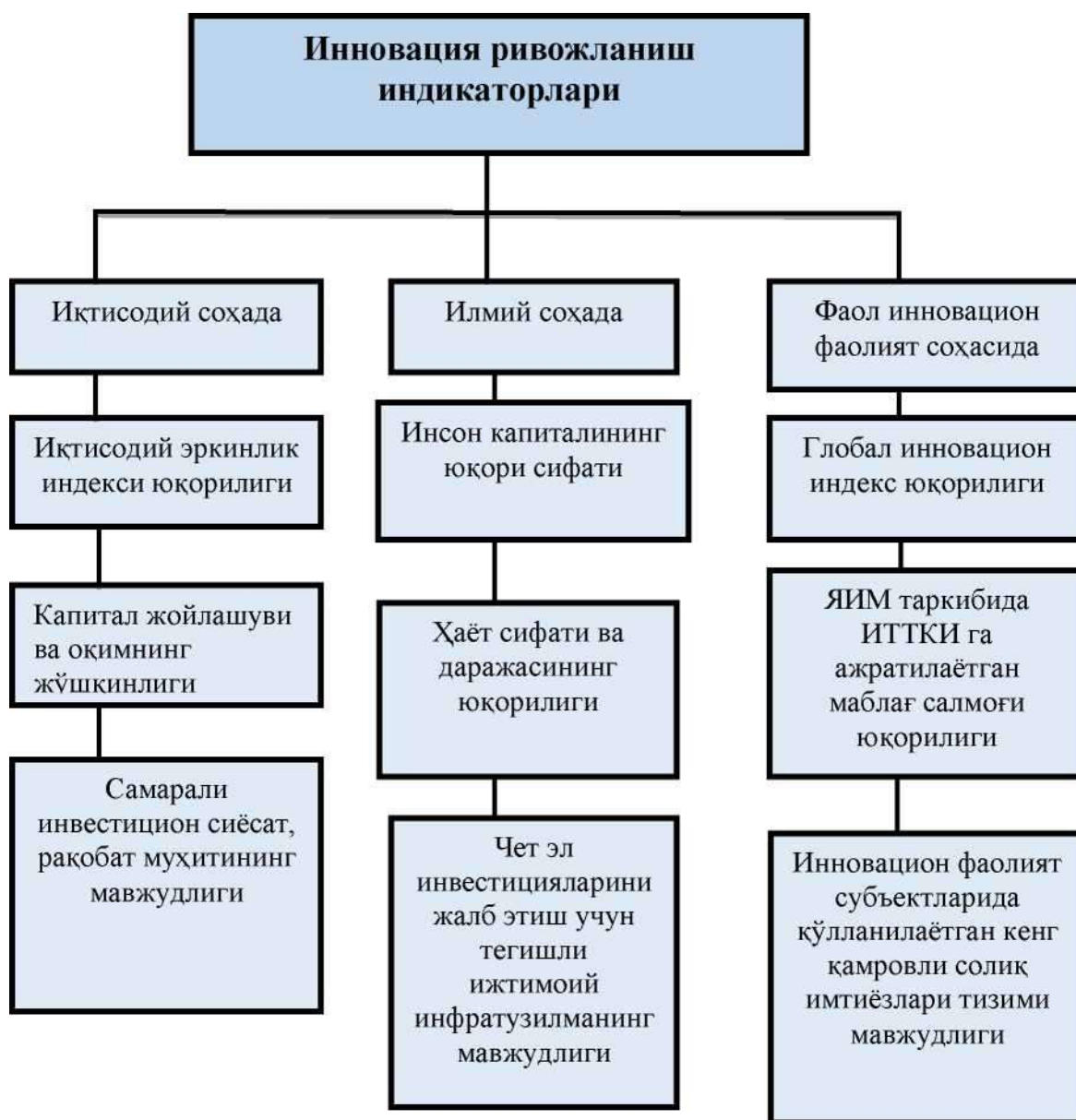
1-жадвал

Инновацион ривожланишга ўтиш заруратини белгиловчи омиллар ва функционал вазифалар

Омиллар	Функционал вазифалар
Иқтисодиётда даврийлик тавсифига эга бўлган молиявий - иқтисодий инқирозларнинг вақти-вақти билан содир бўлиб туриши	Жамиятда ижтимоий-иқтисодий тангликларнинг келиб чиқиши ва хўжалик юритувчи субъектларнинг инқироздан чиқиш учун уз фаолиятига ихтиролар ва янги ёндашувларни қўллашнинг долзарб масалага айланиши
Бозор иқтисодиёти шароитида хўжалик субъектларининг молиявий мустақиллиги ва рақобатбардошлигини таъминлаш	Бозор иштирокчилари томонидан ишлаб чиқарилган товар ва хизматларнинг рақобатдошлигини таъминлаш мақсадида ишлаб чиқаришни модернизация қилиш
Табиий, иқтисодий ва минерал ресурсларнинг чекланганлиги	Ресурслардан тежамкорлик билан самарали фойдаланиш ва шу мақсадда замонавий технологиялар, стандартлар ишлаб чиқарилиши ҳамда ишлаб чиқаришнинг альтернатив усулларига ўтиш
Аҳоли сонининг узлуксиз равишда ошиб бориши	Дунё, мамлакатлар аҳолисининг ўсиши, эҳтиёжларнинг табиий ва ўз-ўзидан узлуксиз ошиб бориш тенденциясининг вужудга келиши
Миллий иқтисодиёт тармоқлари ва сохаларидаги асосий фондларнинг эскириш даражасининг юқорилиги	Давлат ва миллий иқтисодиётнинг рақобатдошлигини таъминлаш учун асосий фондларни янгилаш муддатларини қисқартириш орқали таркибий ўзгаришларни амалга ошириш

1-жадвалдан куришиб турибдики, инновацион ривожланиш даражасини жамият уаётининг иқтисодий, ижтимоий ва инновацион фаолият соҳаларидаги айрим кўрсаткичларга караб аниқлаш мумкин. Агар мамлакат иқтисодиётида хўжалик юритувчи субъектлар фаолиятига давлат томонидан аралашув даражаси паст бўлса, бунда соғлом рақобат, мустакил инвестицион муҳит учун ҳукукий, иқтисодий, институционал шарт-шароитлар яратилган булади. Жумладан, миллий хўжалик тармоқларидаги капитал оқимининг бир тармоқдан бошқасига утиши тезлашади.

Саноат корхоналарида инновацион салоҳиятни белгиловчи кўрсаткичларда, энг аввало, унинг инновация ривожланиш индикаторлари асосий ҳисобланади. Инновация ривожланиш индикаторлари иқтисодий, илмий ҳамда фаол инновацион фаолият соҳаларига бўлинган ҳолда урганилади.

Расм 1. Иновация ривожланиш индикаторлари

Ижтимоий-иқтисодий глобаллашув шароитида инновацион ривожланишнинг учта асосий моделини қайд этиш мумкин:

1. Макромиқёсда илмий ишлаб чиқариш даврининг барча босқичларини ўзида мужассабаб этган мақсадли лойиҳаларни ишлаб чиқиш ва амалиётга татбиқ этиш модели (АҚШ, Англия, Франция).

2. Иқтисодиётнинг таркибий тузилишини мўътадил инновацион муҳит яратиш орқали оптималлаштириш, янгилик ва ихтироларни кенг тарқатишга ихтисослашган модель (Германия, Швеция, Швейцария).

3. Инновацион инфратузилмани ривожлантириш орқали янгиликлар яратишни рағбатлантирувчи модел (Япония, Жанубий Корея).

Барқарор иқтисодий ўсишни сақлаб қолишни инновацияларсиз амалга ошириш мушкул вазифадир. Шу нуқтаи назардан Ўзбекистонда инновацион ривожланишнинг биринчи моделида, яъни фан-техника тараккиёти ютуқларини иқтисодий амалиётга татбиқ этиш йулидан борилди.

2-жадвал

Ўзбекистон Республикаси иқтисодиётига жалб килинган ва тўғридан-тўғри киритилган хорижий инвестициялар ҳажмининг йиллар бўйича динамикаси

Йил	Хорижий инвестициялар (млн.)	Тўғридан-тўғри киритилган хорижий (млн. АҚШ доллари)
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>
2001	823,9	96,5
2002	516,5	80,1
2003	602,1	166,7
2004	754,6	333,8
2005	746,6	545,5
2006	895,7	683,8
2007	1009,3	768,4
2008	1700	1258
2009	2300	1800
2010	3200	2400
2011	2900	2320
2012	2700	2200
2013	3000	2000

Инновацион ривожланишнинг иккинчи моделидан ҳам фойдаланганда мамлакатда фаол инвестиция сиёсати олиб борилиши, ички бозорни товар ва хизматларга тўйинтириш, рақобатбардош маҳсулотлар экспорт салоҳиятини кўтариш масаласи кўзда тутилган.

Саноат ва кишлок хужалиги тармоги ҳамда электр энергияси ва ахборот телекоммуникация тизимларига бўлган ҳолда инновацион лойиҳаларни ишлаб чиқиш талаб этилади. Бу йуналишларнинг мақсади, асосан, барқарор

иқтисодий ривожланиш жараёнини, шунингдек, бу йуналишларни шакллантирилиши ҳамда ривожланиши, уз навбатида, стратегияларни ишлаб чиқишни талаб этади. Республика инновацион иқтисодиётни юксалтириш, барқарор иқтисодий ўсишни таъминлаш буйича куйидаги таклиф ва тавсифлар ишлаб чиқилган:

Республикада самарали, барқарор иқтисодий ўсишга эришишдаги мавжуд муаммолар тахлили шуни кўрсатдики, мустакиллик йилларида мисли курилмаган натижаларни кулга киритиш билан бир каторда бартараф этилиши лозим бўлган масалалар ҳам борлиги аниқланади.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2010 йил 15 декабрдаги ПҚ-1442-сонли қарори - “Ўзбекистон Республикаси саноатни 2011-2015 йилларда ривожлантириш Дастури тугрисида”, Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2011 йил 4 октябрдаги ПҚ-1623-сонли қарори - “Янги турдаги маҳсулотлар ишлаб чиқаришни ўзлаштириш ва ишлаб чиқариш хажмларини кенгайтириш бўйича бирламчи чора-тадбирлар тугрисида”, Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2011 йил 30 мартдаги ПҚ-1512 - сонли қарори - «Тукимачилик саноати корхоналарини жадал ривожлантиришни рағбатлантириш бўйича қўшимча чоралар тўғрисида» республика иқтисодий тараққиётида муҳим аҳамият касб этди.

“Ўзбекенгилсаноат” ДАК таркибидаги ипакчилик корхоналари томонидан амалга оширилаётган ишлар тугрисида компания таркибида 34 та ипакчилик корхоналари фаолият юритади, шундан 27 таси пиллани кайта ишлаш корхоналардир. Ипакчилик корхоналари томонидан 2013 йилда:

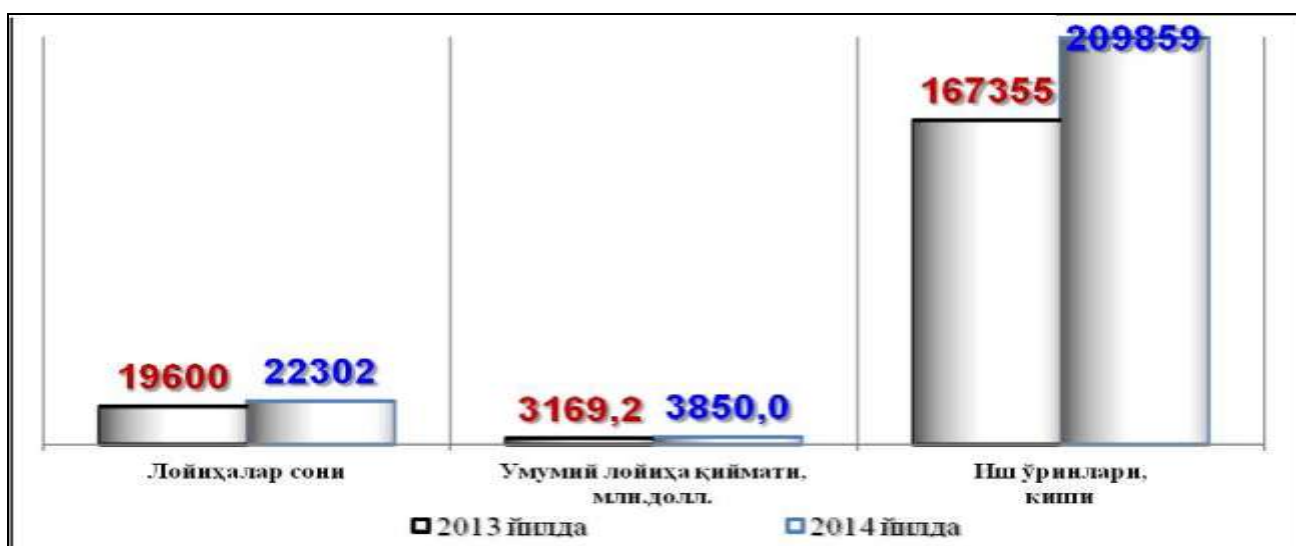
- саноат маҳсулотлари - 66,5 млрд. сум (ўсиш сурати 113,1 %);
- халқ истеъмол моллари - 24,7 млрд. сум (ўсиш суръати 105,7 %);
- хом ипак-815,8 тонна (ўсиш суръати 108,7 %);
- ипакли газлама - 320,4 минг кв.м (ўсиш суръати 112,6 %) ишлаб чиқарилди.

Ипакчилик корхоналари 8000 тонна пилла хомашёсини кайта ишлаш қувватига эга. 2013 йилда Қишлоқ ва сув хужалиги вазирлиги ҳамда “Ўзбекенгилсаноат” ДАК томонидан тасдиқланган таксимотга мувофиқ 6029 тонна курук пилла хомашёси ажратилди.

Бугунги кунда, қуввати 3 млн.кв. ипакли газламалар ишлаб чиқариш бўйича Наманган шаҳридаги “Веригров ипаги” ХК, Бухоро шаҳридаги “Бухоро Бриллиант силк” ҚК, Тошкент вилоятидаги “Равнак силк” ҚК, Наманган туманидаги “Г олден Силк” ШК ва бошқа корхоналар томонидан дастгоҳларни келтириш ва ишга тушириш бўйича ишлар олиб борилмоқда. Юкоридаги инновацион лойиҳаларнинг асосий мақсади экспортбоп

махсулотлар ишлаб чиқариш, бунинг учун, энг аввало, рақобатбардошликни ошириш юзасидан қилиниши мумкин бўлган ишлар асослаб берилган.

Хусусан, Республикада 2013 йил якунига кура, модернизация дастури ҳамда жами 19600 та инвестиция лойихалари амалга оширилиши натижасида 167 мингдан ортиқ янги иш ўринлари яратилди. Жумладан, инвестиция лойихаларини амалга ошириш учун умумий қиймати 876,7 млн. АҚШ доллар сарфланган. 2013 йилда амалга оширилган саноат йуналишидаги лойихаларда жами 949,8 млрд. сумлик саноат махсулотлари ишлаб чиқарилди.

3-Расм. Дастурга асосан барча йуналишлар буйича 2013-2014 йиллар лойихаларининг солиштирма тахлили

Ушбу расмдаги маълумотлардан қуриниб турибдики, 2013 йилда жами 19600 инновацион лойиҳа амалга оширилган бўлса, 2014 йил учун эса 22302 та лойиҳа ажратилган. Уларнинг умумий қиймати 2013 йилда 3169,2 млн. АҚШ доллар, 2014 йилда 3850,0 млн. АҚШ долларини ташкил этган. Шунингдек, 167355 та янги иш ўрини шакллантирилди. Дастурга асосан барча йуналишлар буйича лойиҳалар солиштирма тахлили асосида бир кишига тугри келадиган қиймати саноатда 26,2 минг доллар, хизмат кўрсатиш соҳасида 12,8 минг доллар, кишлок хужалигида 9,0 минг долларга тугри келган.

Ўз-ўзини назорат қилиш учун саволлар:

4. Миллий инновацион тизим тушунчасига таъриф беринг.
5. Инновацион ривожланиш моделлари.
6. Енгил саноат соҳасини ривожлантириш бўйича қабул қилнган қарор ва фармонлар.

Адабиётлар

1. Комилова Х.Х., Хамроева Н.К. «Тикув буюмларини конструкциялаш» Т.: «Молия» 2003, - 173 б.
2. Расулова М. «Тикув буюмлари технологияси» Т.: 2006, - 251 б.
3. М. Ш. Жабборова «Тикувчилик технологияси», Олий ўқув юртлари учун дарслик .Т.: «Ўзбекистон» 1994, - 317 б.

Электрон таълим ресурслари

7. www.Ziyonet.uz
8. www.edu.uz
9. Infocom.uz электрон журнали: www.infocom.uz
10. <http://learnenglishkids.britishcouncil.org/en/>
11. sifat.uz
12. www.titli.uz

3.Мавзу. Енгил саноати техника ва технологияларининг ҳозирги ҳолати ва ривожланиш йўналишлари

Режа:

- 1. Инновацион технологияларни қўллаш орқали ишлаб чиқаришни модернизация қилиш**
- 2. Енгил саноат корхоналарида модернизациялаш жараёнларининг илмий-ташкилий жиҳатларини янада кучайтириш**

Калит сўзлар: тажриба конструкторлик ишлари, инновация жараёнлари, инновация фаолияти, инновация характери, инновация лойиҳалар, модернизация, техник қайта қуроллантириш.

Инновацион технологияларни қўллаш орқали ишлаб чиқаришни модернизация қилиш

Давлат томонидан илмий тадқиқот, ва тажриба конструкторлик ишларини рағбатлантириш зарурати фан ва инновация жараёнларининг иқтисодий ўсиш ва миллий саноат корхоналарининг рақобатбардошлигини оширишнинг асосий омили эканлиги, ҳамда янги ишчи ўринлари яратиш манбаи эканлиги билан изоҳланади.

Давлат томонидан инновация жараёнларини тартибга солишнинг зарурати, аввало, уларнинг иқтисодий ва жамият учун аҳамияти ошаётганлиги билан боғлиқдир. Ҳозирги даврда ишлаб чиқаришга янги ресурсларни жалб этиш орқали иқтисодий ўсишга эришиш имконияти чеклангандир. Бундан ташқари, инновациялар ижтимоий ишлаб чиқариш тўзилишига, ижтимоий барқарорликка, атроф-муҳитга, иқтисодий хавфсизлик даражасига иқтисодий рақобатбардошлигига таъсир этади.

Демак, давлат инновация жараёнларини бугунги кунда айнан улар мамлакат тараққиёти истиқболини белгилаганлиги туфайли ҳам тартибга солиши лозим.

Юқоридагилардан келиб чиқиб шуни таъкидлаш мумкинки, давлат инновация сиёсати 3 асосий йўналишга ажратилади:

- Инновация фаолиятини фаоллаштиришни таъминлаш. У ўз навбатида қуйидагиларга бўлинади: фундаментал тадқиқотларни қўллаб-қувватлаш, мамлакатда корхоналар томонидан амалга ошириладиган тижорат инновациялари учун зарур иқтисодий-ижтимоий муҳитни яратиш;

- Таълим, маънавият, экология, ижтимоий химоя, муҳофизат каби соҳаларда давлат маъсулияти талабларига жавоб берувчи инновацияларни яратиш ва тарқатиш борасидаги мақсадли дастурлар бўйича давлат буюртмаларини молиялаштириш;
- Алоҳида корхоналар учун манфаатдор, аммо зарур даражада юқори даромад келтирмайдиган ишланмалар ва янгиликларни қўллаб-қувватлаш ва танлаб рағбатлантиришни амалга ошириш.

Юқорида берилган йўналишларни биринчиси, умуман, миллий корхоналар рақобатбардошлигини қўллаб-қувватлашга қаратилган, жумладан, корхоналарда ишчи ўринларини сақлаш ва яратиш бўлиб, мазкур мақсадлар учун солиқ тўловчилар ҳисобидан тушувчи маблағлар сарфланади.

Иккинчи йўналиш таъминотчилар ва индивидуал истеъмолчилар ўртасида бевосита икки томонлама келишувлар асосида ўзлаштирилиши ёки сотилиши мумкин бўлмаган истеъмол бозорига хизмат кўрсатади.

Учинчи йўналиш иккинчи йўналиш билан муносабатга эга, аммо унча кучли бўлмаган оралиқ ҳодисалар учун мос бўлиб, уларнинг ташқи ижтимоий самаралари ўз ўрнига эга ва давлатнинг нотижорат меъзонлари у ёки бу инновацияларга нисбатан қўлланилади.

Айни дамда, инновацион фаолиятини анъанавий ишлаб чиқариш фаолиятидан ажратувчи тамойиллар тавсифи мавжудлигини ҳисобга олиш зарур:

1. инновация характериغا эга бўлган ва фақат келгусида қопланиши мумкин бўлган қўшимча харажатларга эҳтиёжнинг мавжудлиги. Шунини таъкидлаш лозимки, ҳар бир алоҳида олинган инновацияларда бу сарфлар индивидуал характерга эга бўлади – улар хажми, қайтариш тезлиги кўпгина объектив ва субъектив ҳолатларга боғлиқ бўлади;

2. Инновацияга сарфлар ва уни жорий этишдан олинмайдиган самара вақт бўйича мос келмайди. Жумладан, қандайдир янги маҳсулотни ишлаб чиқариш бутун даври давомида амалга оширилган сарфлар уни сотиш бошланиши билан қопланмай, маълум муддат ўтишини талаб этади. Инновацияларнинг қопланиш ҳисоб-китобида вақт омили дисконтлаш усулини қўллаш оқали амалга оширилади. Бу ҳужалик субъектининг жорий ва истиқболдаги манфаатлари бирлигини бузувчи ҳусусият бўлиб, инновация фаолияти билан шуғулланиш истагига салбий таъсир кўрсатади;

Давлат инновация сиёсатининг тадбирлари рақобатни рағбатлантириш, маҳсулот ва хизматларни сертификатлаш ҳамда стандартлаш кабиларни қамраб олиши зарур.

Давлат томонидан қўллаб қувватлаш бевосита ва билвосита усулларда амалга оширилади. Бевосита усулларга НИОКР ва инновация лойиҳаларни бюджет маблағлари ҳисобидан молиялаштириш, инновацион фаолият иштирокчилари ҳуқуқларини ҳимоялаш, давлат патент ва лицензия тизимини ташкил этиш, давлат инновация инфратўзилмаси ва инновациялар бозорини яратиш, малакали кадрларни тайёрлаш, шунингдек инновация фаолиятини маънавий қўллаб-қувватлаш ва ҳоказолар.

Мамлакатимизда иқтисодий ўсишга, аҳоли турмуш даражасини яхшилашга ҳамда иқтисодиётнинг барча тармоқларида рақобатдошлик кўрсаткичини оширишга эришиш, биринчи навбатда ишлаб чиқариш соҳасини модернизация қилиш, техник ва технологик қайта жиҳозлашга боғлиқ. Ишлаб чиқаришни модернизация қилиш, техник ва технологик қайта жиҳозлаш, иқтисодиётнинг етакчи тармоқларини жадал янгилаш биз учун энг муҳим устувор вазифа сифатида изчил давом эттирилади.

Ишлаб чиқаришни модернизация қилиш, техник ва технологик қайта жиҳозлашнинг ресурсларни тежашдаги таъсири.

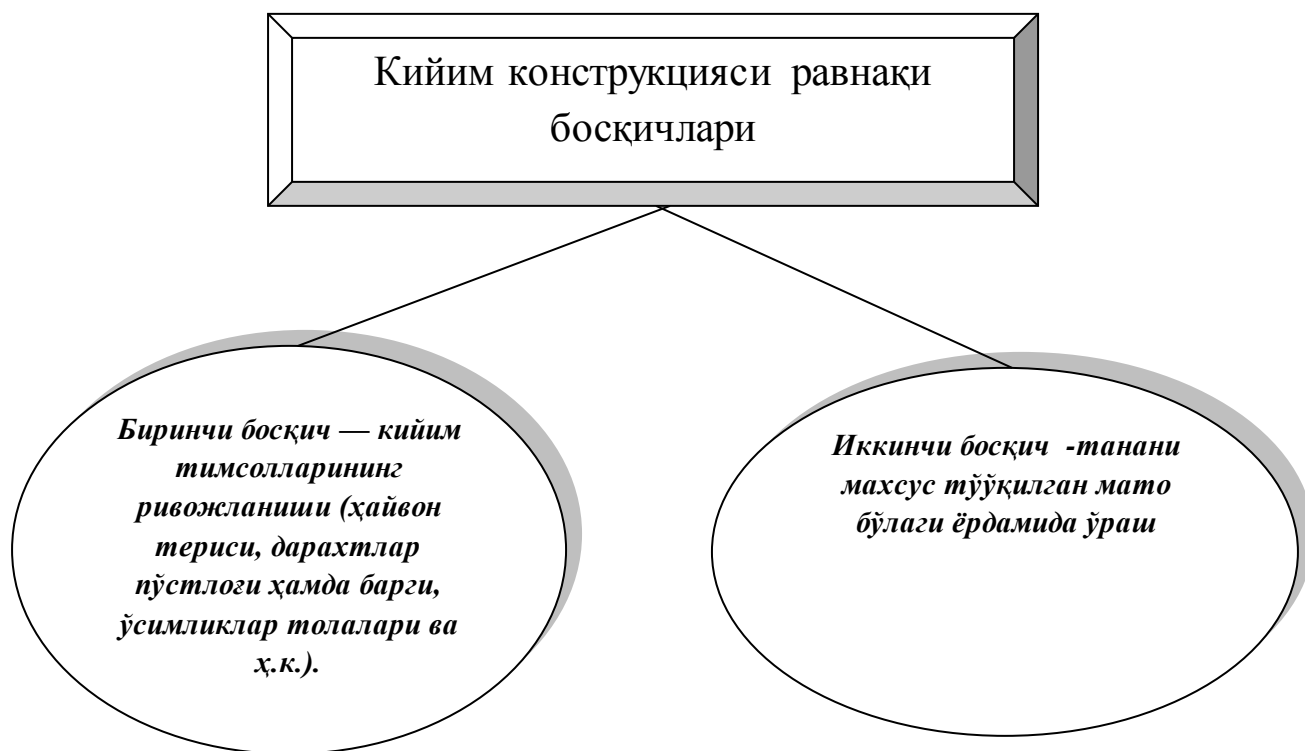
Жаҳон бўйича енгил саноат тез ўзгарувчан ва ҳаракатчан тармоқлардан ҳисобланиб, бунга сабаб тармоқдаги рақобат курашининг кучли ва жадаллиги ҳисобланади. Миллий ва халқаро даражада рақобатбардош бўлиш учун тармоқдаги ишлаб чиқариш жараёнларини мунтазам янгилаш ва такомиллаштиришга интилиш, ҳаракатчанликни таъминлаш, моддий-техника базасини янгилаб туриш керак бўлади. Бунинг учун эса катта миқдордаги молиявий маблағлар талаб қилиниб, бугунги кунда маблағларни жалб этишнинг энг қулай шакли бўлиб акциядорлик жамиятлари ҳисобланади.

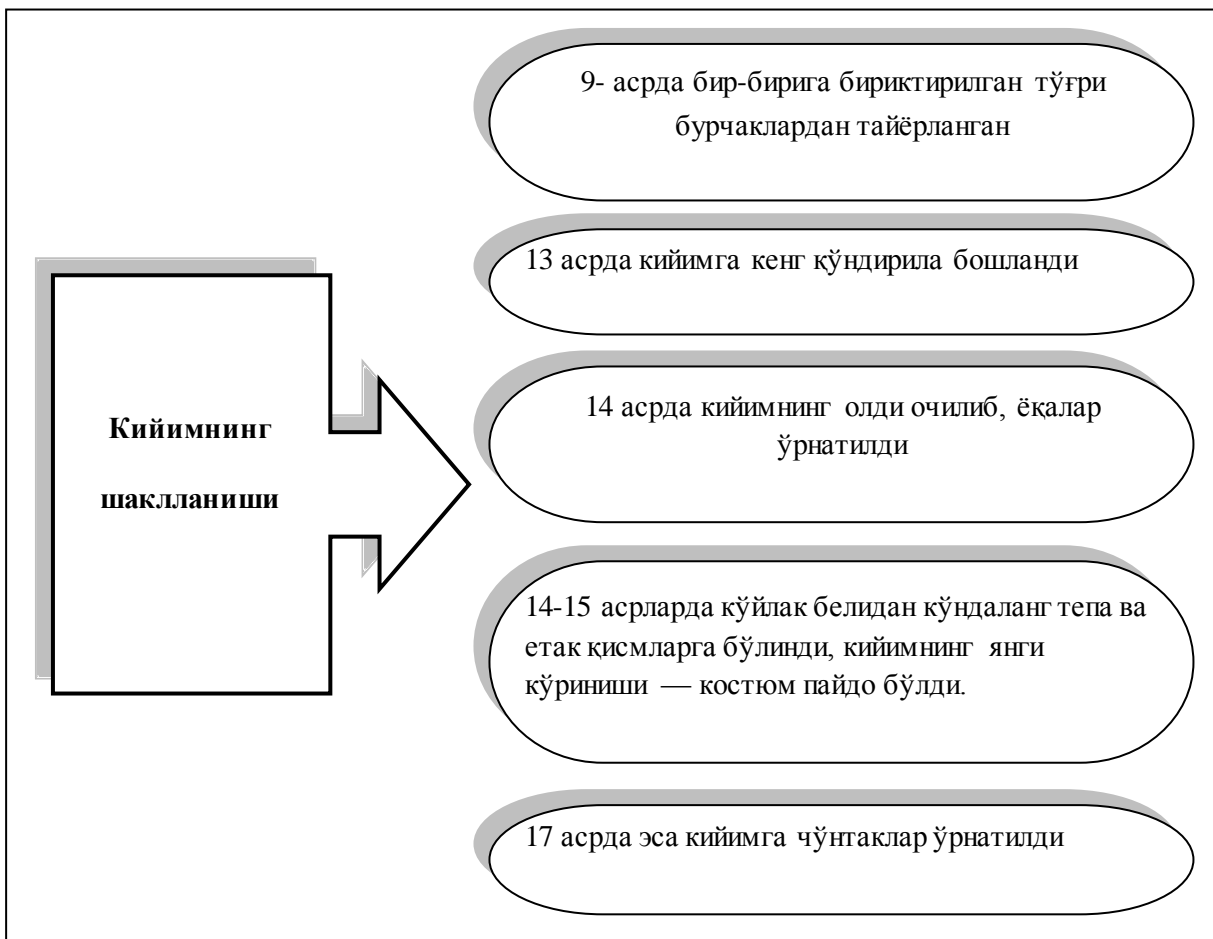
Енгил саноат корхоналарида модернизациялаш жараёнларининг илмий-ташкилий жиҳатларини янада кучайтириш

“Ўзбекенгилсаноат” ДАК тизимида корпоратив бошқарувни такомиллаштириш шароитида ишлаб чиқаришни модернизациялаш жараёнларининг илмий тадқиқи, қатор корхоналарда бу борадаги ҳолатларнинг чуқур таҳлили, мутахассис ва экспертлар, раҳбарлар ва ходимлар ўртасидаги ўтказилган сўров натижалари мазкур жараёнларнинг илмий-ташкилий жиҳатларини янада кучайтириш зарурлиги ҳамда бу борадаги мавжуд имкониятларни кўрсатиб берди.

Энг аввало, ишлаб чиқаришни модернизациялаш ва техник қайта қуроллантириш дастурларининг мукамаллиги ва улар борасида корпоратив муносабат иштирокчилари, айниқса, бошқарув субъектларининг доимо ҳам тўлиқ тасаввурга эга эмаслиги мазкур жараёнларнинг самарадорлик даражасига ўз салбий таъсирини ўтказаяётганлиги аниқланди.

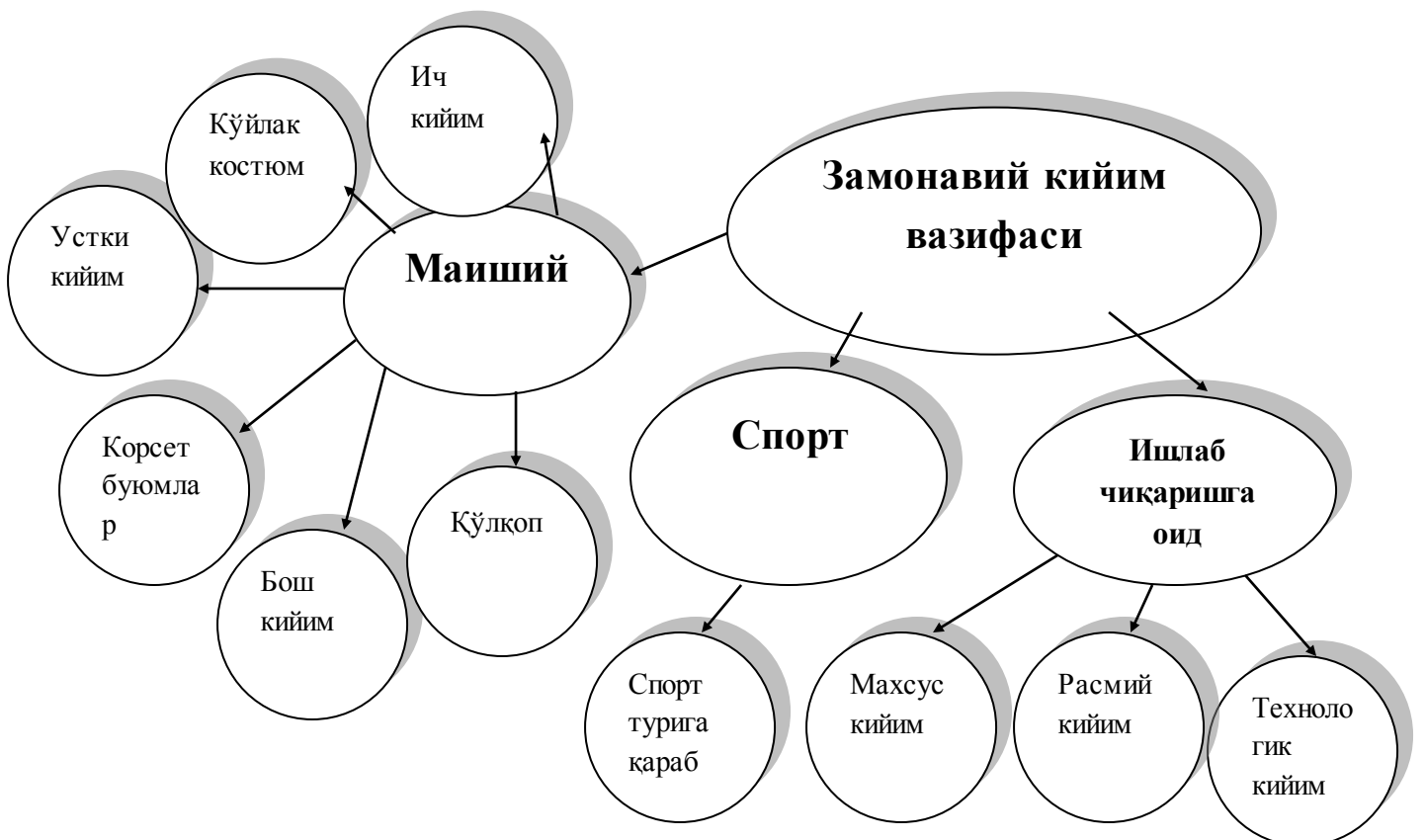
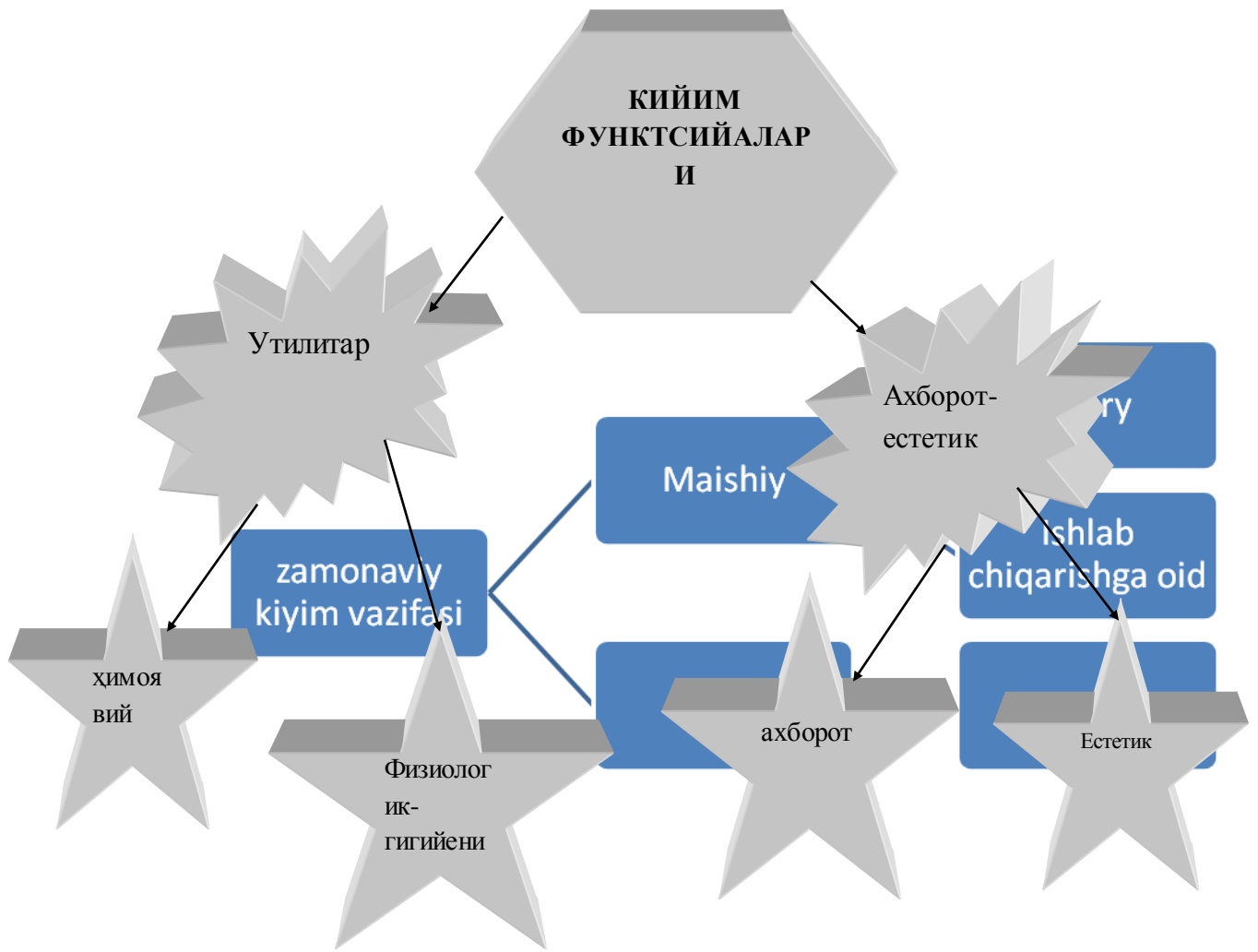
Аксарият ҳолларда корпоратив корхоналар модернизациялаш дастурларида эътибордан четда қолаётган ёки у қадар эътибор қаратилмаётган жиҳат – бу эскирган асбоб-ускуналарни ишлаб чиқариш жараёнидан чиқариш ҳисобланади.

Кийим — одам танасини ташқи таъсирлардан муҳофаза қилувчи ва эстетик функцияларни бажарувчи буюм ва буюмлар мажмуи.

«Костюм» — чуқур ва кенг маънога ега. Инсоннинг муайян руҳий ҳолатини ва тарихий босқичини акс эттирадиган, ўзаро узвий боғланган, бевосита танага кийиладиган ва унга мос равишда танланган кийим қисмларининг тизими **костюм** дейи-лади.

Енгил саноат корхоналарида модернизациялаш жараёнларининг илмий-ташкилий жиҳатларини янада кучайтириш

Маълумки, олдинги ўринларда ишлаб чиқариш жараёнидан эскирган техника ва асбоб-ускуналарнинг чиқарилиши модернизациялаш жараёнининг муҳим кўрсаткичларидан бири эканлигини таъкидлаб ўтган эдик. Зеро, эскирган жиҳозларни аниқлаб, уларни ўз вақтида ишлаб чиқариш жараёнларидан чиқариб бориш маҳсулот сифатини ошириш, таннархини пасайтириш ҳамда унинг рақобатбардошлигини кучайтиришнинг муҳим шарти ҳисобланади. Ушбу тадбирлар ҳар бир корхона ва тармоқнинг модернизация дастурларига киритилган ва ўз вақтида амалга оширилган бўлиши лозим. Айниқса, жаҳон молиявий-иқтисодий инқирози шароитида ушбу тадбирнинг аҳамияти кучли бўлиб, бу борада Инқирозга қарши чоралар дастурида алоҳида чора-тадбирлар белгиланган.

“Ўзбекенгилсаноат” ДАК тизимида ишлаб чиқаришни модернизациялаш ва техник қайта қуроллантириш дастурларини ишлаб чиқишда янги, замонавий техник воситалар ва технологик линияларни ишлаб чиқариш жараёнига босқичма-босқич ва изчил равишда киритиб борилишини эътиборга олиш муҳим ҳисобланади. Бироқ, амалда бу жараёнларнинг таҳлили мазкур масалаларга етарли эътибор қартилмаётганлигини кўрсатади (2-жадвал)

2-жадвал

“Ўзбекенгилсаноат” ДАК тизимида модернизациялаш натижасида корхона ишлаб чиқаришининг замонавий техника ва технология билан жиҳозланиши, минг сўм

Корхоналар	2009	2010	2011	2012	2013	2014
“Мархамат” ОАЖ	-	-	-	-	3513001,5	-
“Бешариқтекстиль” ОАЖ	-	-	-	-	3118739,0	-
“Сурхонтекст” ҚК	23724	124085	254831	684048	1235077	61753
“Sirkechi Tashtekstil” ҚК МЧЖ	-	-	3450960	19111	-	-

Тўқимачилик ва енгил саноат соҳасидаги яратилаётган инновацион
ишланмалар:

Ўз-ўзини назорат қилиш учун саволлар:

1. Кийимнинг қандай функциялари мавжуд?
2. Кийимларни ривожланиш босқичларини санаб беринг.
3. Инновацион кийим ишлаб чиқариш деганда нимани тушунасиш?

Адабиётлар

1. Комилова Х.Х., Хамроева Н.К. «Тикув буюмларини конструкциялаш»
Т.: «Молия» 2003, - 173 б.
2. Расулова М. «Тикув буюмлари технологияси» Т.: 2006, - 251 б.
3. М. Ш. Жабборова «Тикувчилик технологияси», Олий ўқув юртлари
учун дарслик .Т.: «Ўзбекистон» 1994, - 317 б.

Электрон таълим ресурслари

1. www.Ziyonet.uz
2. www.edu.uz
3. Infocom.uz электрон журнали: www.infocom.uz
4. <http://learnenglishkids.britishcouncil.org/en/>
5. sifat.uz
6. www.titli.uz

4-Мавзу. Ишлаб чиқарилаётган маҳсулот сифатини ошириш, маҳсулот таннархини камайтириш, табиий маҳсулотлардан кенг ассортиментли маҳсулотлар ишлаб чиқариш

Режа:

- 1. Рақобатбардош енгил саноат маҳсулотларини ишлаб чиқариш шартлари.**
- 2. Енгил саноат маҳсулотларини ишлаб чиқариш тенденцияси.**

Калит сўзлар: *рақобат, рақобатбардошлик, ассортимент, хом ашё модернизация, ип калава, шойи газлама, нотўқима матолар, трикотаж матолар, тикув-трикотаж буюмлари.*

Рақобатбардош енгил саноат маҳсулотларини ишлаб чиқариш шартлари

Жаҳон бўйича енгил саноат тез ўзгарувчан ва ҳаракатчан тармоқлардан ҳисобланиб, бунга сабаб тармоқдаги рақобат курашининг кучли ва жадаллиги ҳисобланади. Миллий ва халқаро даражада рақобатбардош бўлиш учун тармоқдаги ишлаб чиқариш жараёнларини мунтазам янгилаш ва такомиллаштиришга интилиш, ҳаракатчанликни таъминлаш, моддий-техника базасини янгилаб туриш керак бўлади.

2015 йилга мўлжалланган енгил саноатни ривожлантириш дастурига мувофиқ соҳага энг замонавий технологиялар жорий этиш орқали ишлаб чиқарилаётган маҳсулот турларини ҳар йили йигирмадан ортиқ турга кўпайишига эришилмоқда.

Рақобатбардошликнинг бош омили ассортиментлар сермаҳсуллиги шаклланишига бозорда куйидаги омиллар таъсир кўрсатади:

- енгил саноат маҳсулотлари ишлаб чиқарувчи субъектларнинг технология ва хом ашё таъминоти;
- маҳсулотларни сотиш усуллари;
- янги маҳсулотларга бўлган истеъмолчилар талаби;
- ташқи савдонинг ривожланиб бориши.

Пахта толасини қайта ишлаш салмоғини кўпайтириш, фаолият кўрсатаётган корхоналарни техник қайта жиҳозлаш ва модернизациялаш, юқори технологияли янги фабрикаларни барпо этиш, ички бозорни тайёр маҳсулотлар билан тўлиқ таъминлаш ҳамда тармоқ экспорти салоҳиятини

ошириш, кичик бизнес ва хусусий тадбиркорликни ривожлантириш учун қулай муҳит яратиш устувор вазифалар сифатида белгиланди.

Истиқлол йилларида тармоққа 2,2 млрд. долларлик чет эл инвестициялари жалб этилиб, 180 дан ортиқ йирик инвестицион лойиҳалар амалга оширилди. Пировардида республикада иқтисодиётида енгил саноатнинг ўрни юксалиб, унинг ички ялпи маҳсулотдаги улуши 3,8 фоиз, саноат маҳсулотлари ҳажмидаги ҳиссаси 26,2 фоиз, ноозиқ-овқат истеъмол моллари ишлаб чиқаришдаги улуши 44 фоизга тенг бўлди. Бугунги кунда енгил саноат соҳаси корхоналарида 70 мингдан зиёд ишчи-ходим меҳнат қилаётганлиги фикримизнинг яна бир тасдиғидир.

Шу ўринда яна айрим мисолларга эътибор қаратайлик. Масалан, сўнги 3 йил мобайнида умумий қиймати 575,3 млн. долларга тенг, экспорт салоҳияти 215,8 млн. долларлик, 11,6 мингта янги иш ўрнига эга бўлган 92 та саноат корхонаси фойдаланишга топширилди. Хусусан, Қўқондаги тўқимачилик комбинати негизида лойиҳа қиймати 110 млн. АҚШ долларилик, йиллик қуввати 29 минг тонна ип калава ишлаб чиқарадиган “Индорама Коканд Текстиль” кўшма корхонаси, “Ўзтекс Груп” ҳамда “Свисс Капитал” (Швейцария) компанияси билан умумий қиймати 50 млн. АҚШ долларига тенг, ишлаб чиқариш қуввати йилига 12 минг тонна ип калава бўлган тўқимачилик комплекси вужудга келди. Собиқ «Ўзбектекстильмаш» ишлаб чиқариш бирлашмаси негизида эса Швейцариянинг «Машиненфабрик Ритер АГ» компанияси билан «Ритер-Ўзбекистон» хорижий корхонаси ташкил этилиб, бу ерда пилталаш, тараш ва йигириш машиналари тайёрлаш йўлга қўйилди, бу юртимиз тўқимачилик машинасозлигини янги босқичга кўтариш имконини беради.

Енгил саноат маҳсулотларини ишлаб чиқариш тенденцияси

Тармоқнинг бугунги кундаги имкониятларига назар ташлайлик. Айни пайтда соҳанинг ип калава ишлаб чиқариш қуввати 450 минг тонна, газлама тўқиш 296 млн. кв. метр, трикотаж мато 90 минг тонна, тикувчилик-трикотаж маҳсулотлари 270,2 млн. донага тенг. Умуман, мустақиллик йилларида «Ўзбекенгилсаноат» акциядорлик компанияси томонидан 29,1 триллион сўмлик саноат маҳсулотлари, шу жумладан 7,1 триллион сўмлик истеъмол товарлари ишлаб чиқарилди.

Тармоққа замонавий технологияларнинг олиб келиниши ҳам ўз самарасини берди. Хусусан, 1991 йилда маҳсулот экспорти 7 млн.доллар, жорий йил якуни бўйича эса 1 млрд. долларга етиши кутилиб, 120 баробар

ўсишга эришилади. Бугунги кунда юртимиз енгил саноати маҳсулотлари дунёнинг 50 дан зиёд мамлакатига экспорт қилинаётганлиги ҳам қалбимизга фахр ҳиссини бағишлайди. Қолаверса, айти пайтда “Ўзбекенгилсаноат” акциядорлик компаниясида 270 та кичик корхона фаолият юритиб, компания таркибидаги корхоналар ишлаб чиқарадиган саноат маҳсулотлари умумий ҳажмида уларнинг улуши 50,2 фоизга тенг бўлди.

Агар тўқимачилик ва енгил саноат 2014-2020 йилларда ривожланишининг техник-иқтисодий мақсадли прогноз кўрсаткичларига назар солинса, саноат маҳсулотларини тайёрлаш ҳажми 2020 йилга бориб, 6,9 трлн. сўмни ташкил этади, 2013 йилга нисбатан 3,2 мартага ошади. Ип-калава ишлаб чиқариш 2,5 марта, газлама тайёрлаш ҳажми 2,8 марта, шойи газлама 2,7 марта, нотўқима матолар 1,5 марта, трикотаж матолар ишлаб чиқариш эса 2,7 марта кўпаяди.

Шунингдек, тикув-трикотаж буюмларини тайёрлаш миқдори ҳам мунтазам равишда ортиб боради. Жумладан, тикувчилик буюмлари 2020 йилга бориб, 3,2 марта, трикотаж маҳсулотлари 2,1 марта, хом ипак ишлаб чиқариш ҳажми 2,1 марта ошади. Қолаверса, тўқимачилик маҳсулотларининг асосий турларига бўлган эҳтиёжнинг солиштирма қондириш даражаси ҳам мос равишда кўпайиши таъминланади. Ёки 2013-2020 йилларда тайёр маҳсулот ишлаб чиқариш ўсишини биргина тайёр газлама мисолида олиб қарайлик. Бундан икки йил аввал тайёр газлама ҳажми 85,63 млн. кв. метрни ташкил этган бўлса, 2020 йилга келиб, бу кўрсаткич 459,2 млн. кв. метрга етиб, 5,4 баробарга ортади.

Охириги йилларда енгилсаноат маҳсулотлари ичида трикотаж кийимлари ва матоларининг экспорт ҳажми ортиб борапти. Эришилаётган натижаларнинг асосини қўшма корхоналарга олиб келинаётган сармоялар ва улар асосида илғор техника ҳамда технологиялар ташкил қилади. Жаҳон тажрибасига кўра, енгилсаноатнинг ривожланиши иқтисодий салоҳиятнинг келгуси ўсишига туртки берувчи асосий омиллардан бири ҳисобланади. Бу мақсадга эришишнинг энг самарали йўлларида бири пахта толасини тайёр маҳсулот сифатида қайта ишлаш даражасини чуқурлаштириш ҳисобланади. Бу унинг қийматини 10 баробарга кўтаришга имкон беради. Республикада етиштириладиган пахта толасининг мамлакат ичкарасида қайта ишланадиган ҳажми 1991 йилдаги 7 фоиздан 2014 йилда 35 фоизгача ортди.

Ўз-ўзини назорат қилиш учун саволлар:

1. Рақобатбардош маҳсулот ишлаб чиқариш деганда нимани тушунасиш.
2. Рақобатбардош маҳсулот ишлаб чиқаришда бозорнинг аҳамияти.
3. Енгил саноат соҳасидаги инновацион технологияларнинг рақобатбардош маҳсулотлар ишлаб чиқаришдаги роли.

Адабиётлар

1. Комилова Х.Х., Хамроева Н.К. «Тикув буюмларини конструкциялаш» Т.: «Молия» 2003, - 173 б.
2. Расулова М. «Тикув буюмлари технологияси» Т.: 2006, - 251 б.
3. М. Ш. Жабборова «Тикувчилик технологияси», Олий ўқув юртлари учун дарслик .Т.: «Ўзбекистон» 1994, - 317 б.

Электрон таълим ресурслари

1. www.Ziyonet.uz
2. www.edu.uz
3. Infocom.uz электрон журнали: www.infocom.uz
4. <http://learnenglishkids.britishcouncil.org/en/>
5. sifat.uz
6. www.titli.uz

5-Мавзу. Тикувчилик корхоналарида ишлаб чиқариш самарадорлигини ошириш йўллари

РЕЖА:

1. Енгил саноат корхоналаринида рақобатбардош товар ишлаб чиқариш учун қўйиладиган талаблар

2. Саноатда ўсишни таъминлашнинг йўллари

Кали сўзлар: *ташқи ва ички бозор, маҳсулотлар сифати, рақобат, экспорт потенциали, модернизациялаш жараёни, хизмат ассортименти, ихтисослаштириш, кооперациялаш, комбинатлаштириш*

Енгил саноат корхоналаринида рақобатбардош товар ишлаб чиқариш учун қўйиладиган талаблар

Корхоналарга ишлаб чиқариш мақсадларини амалга ошириш, янги товарлар ишлаб чиқариш учун ишлаб чиқариш ресурслари - ишлаб чиқариш воситалари ва ишчи кучидан самарали фойдаланиш зарурдир. Лекин тараққиётнинг барча босқичларида иқтисодиётнинг доимий ва бош муаммоси эҳтиёжларининг чексизлиги ва иқтисодий ресурсларнинг чекланганлиги бўлиб келган. Мана шундай шароитда кишиларнинг яшаши, камол топиш учун зарур бўлган ҳаётий воситаларни ишлаб чиқариш ва истеъмолчиларга етказиб бериш ғоят масъулиятли вазифадир.

Ҳозирда тикувчилик буюмларига бўлган эҳтиёжни қондириш учун ишлаб чиқариш ҳажмини ошириш билан бир қаторда маҳсулот сифатини, унинг техник даражасини оширишни яхшилаш, пухталигини ошириш тикувчилик саноати олдида турган асосий вазифадир. Бунинг учун эса ишлаб чиқаришни механизациялаштириш ва автоматлаштириш, янги, замонавий материаллардан кийимлар тикиш, бошқариш структурасини такомиллаштириш, ишлаб чиқаришни ташкил қилиш ва ривожлантириш, иш вақти, ишчи кучи ва ишлаб чиқаришнинг барча ресурсларидан оқилона фойдаланиш лозимдир.

Енгил саноат тармоғини ривожлантиришнинг яна бир муҳим омили бўлиб, илм-фан ютуқларидан амалиётда фойдаланиш, янги техника-технологияларни жорий этиш бўйича амалий тадбирларни йўлга қўйиш, енгил саноат тармоқларининг худудлараро тақсимланишидаги номутаносиблик муаммоларини ҳал этиш ҳисобланади. Ишлаб чиқариш ресурсларидан оқилона фойдаланиш йўллари таҳлил қилиниши. Бундан асосий мақсад-хўжаликнинг ички резервларини аниқлашдир. Хўжалик ички резервларини аниқлаш ва уларни хўжалик оборотига йўналтиришда корхоналар катта имкониятларга эга. Бу эса асосан уч гуруҳ ишлаб чиқариш ресурслари (меҳнат ресурслари, меҳнат воситалари ва меҳнат ашёлари) омилларидан оқилона ва самарали фойдаланишга боғлиқ.

Енгил саноат корхоналаринида рақобатбардош товар ишлаб чиқариш учун қўйиладиган талаблар қуйидагилардан иборат:

- ташқи ва ички бозорларда рақобатга бардошли бўлган маҳсулотлар ишлаб чиқариш, бунда ип йигиришдан тайёр буюмлар ишлаб чиқаришгача бўлган барча технологик жараёнларда маҳсулотлар сифати оширилиши ва қиймати пасайтирилишини назарда тутиш;
- фаолият кўрсатаётган ишлаб чиқаришларни техника билан қайта жиҳозлаш ва замонавийлаштириш, бунда уларда замонавий илғор асбоб-ускуналар ва технологиялар жорий этилишини назарда тутиш;
- енгил саноат соҳасида жаҳон бозорида етакчи мавқени эгаллаган мамлакатлар тажрибасини чуқур ўрганиш ва маркетинг тадқиқотларини ташкил этиш, бунда тармоқнинг экспорт потенциалини ривожлантиришга ва товарларни ташқи бозорларга киритишга алоҳида эътибор қаратиш;
- тармоқда замонавий ахборот-коммуникация технологияларини жорий этиш, корхоналар ва ташкилотларга ахборот хизматлари кўрсатиш, кенг реклама фаолиятини амалга ошириш, шунингдек ишлаб чиқарилаётган маҳсулотлар кўرғазмалари ва ярмаркаларини, шу жумладан чет элларда ташкил этиш;

Ишлаб чиқариш жараёнидан эскирган техника ва асбоб-ускуналарнинг чиқарилиши модернизациялаш жараёнининг муҳим кўрсаткичларидан бири эканлигини таъкидлаб ўтган эдик. Зеро, эскирган жиҳозларни аниқлаб, уларни ўз вақтида ишлаб чиқариш жараёнларидан чиқариб бориш маҳсулот сифатини ошириш, таннархини пасайтириш ҳамда унинг рақобатбардошлигини кучайтиришнинг муҳим шарти ҳисобланади. Ушбу тадбирлар ҳар бир корхона ва тармоқнинг модернизация дастурларига киритилган ва ўз вақтида амалга оширилган бўлиши лозим.

Ишлаб чиқаришни модернизациялаш жараёнларининг самарадорлигини ифодаловчи натижалардан бири ишлаб чиқарилаётган маҳсулот ёки кўрсатилаётган хизмат ассортиментининг кенгайиши ҳисобланади. Ишлаб чиқаришга янги замонавий техника ва технологияларни киритишда мавжуд маҳсулот тури билан бирга яна кўшимча янги маҳсулот турларини ишлаб чиқариш ёки унинг тайёрлик даражасини ошириш борасидаги навбатдаги технологик жараёнларни йўлга қўйишнинг эътиборга олиниши муҳимдир. Шунга кўра, ушбу жиҳатлар корхона ишлаб чиқаришини модернизациялаш ва техник қайта курулантириш дастурларида ўз ифодасини топиши лозим.

Саноатда ўсишни таъминлашнинг йўллари

Саноатда ўсишни таъминлашнинг йўллари :

- ишлаб чиқариш структурасини яхшилаш;
- фан-техника тараққиётини жадаллаштириш, ишлаб чиқариш ва маҳсулотнинг техник - иқтисодий даражасини кўтариш, фан ва техника ютуқларини жорий этиш муддатини қисқартириш;
- ишлаб чиқаришни ихтисослаштириш, кооперациялаш, комбинатлаштириш ва ҳудудий жойлаштириш даражасини ошириш;
- бошқаришнинг структурасини, молиялаш, баҳолаш ва кредитлаш ҳамда рағбатлантириш тизимини такомиллаштириш;

- инсон омилини кучайтириш асосида меҳнаткашларнинг ижодий фаоллигини ва ташаббусини оширишни йўлга қўйиш.
- саноатга инвестицияларни кенг жалб қилиш

Саноат ўсишини таъминлашнинг ҳал қилувчи йўлларида яна бири фан-техника тараққиётини жадаллаштириш орқали инновацияларни жорий қилишдир.

Ўз-ўзини назорат қилиш учун саволлар:

1. Корхоналарда рақобатбардош маҳсулотлар ишлаб чиқаришнинг асосий йўллари.
2. Тикувчилик корхоналарида ишлаб чиқарилаётган маҳсулотлар ва уларга қўйиладиган асосий талаблар.
3. Енгил саноат корхоналарида сўнгги йилларда ишлаб чиқарилаётган маҳсулотлар ва уларнинг сифати ҳақида нималарни биласиз.
4. Замонавий инновацион технологияларни жорий қилиш самарадорлиги.

Адабиётлар

1. Комилова Х.Х., Хамроева Н.К. «Тикув буюмларини конструкциялаш» Т.: «Молия» 2003, - 173 б.
2. Расулова М. «Тикув буюмлари технологияси» Т.: 2006, - 251 б.
3. М. Ш. Жабборова «Тикувчилик технологияси», Олий ўқув юртлари учун дарслик. Т.: «Ўзбекистон» 1994, - 317 б.

Электрон таълим ресурслари

1. www.Ziyonet.uz
2. www.edu.uz
3. Infocom.uz электрон журнали: www.infocom.uz
4. <http://learnenglishkids.britishcouncil.org/en/>
5. sifat.uz
6. www.titli.uz

6- мавзу. Рақобатбардош махсулот ишлаб чиқаришда фан ва техника ютуқларини ўрни.

Режа:

- 1. Саноат корхоналарини ривожлантиришда илмий интеллектуал ишланмалар.**
- 2. Илмий-интеллектуал ишланмаларнинг ишлаб чиқаришга тадбиғи натижалари таҳлил**

Калит сўзлар: *илмий-интеллектуал, ихтиро, фойдали модел, ишлаб чиқариш намунаси, инновацион ривожлантириш стратегияси, глобализация жараёнлари*

Саноат корхоналарини ривожлантиришда илмий интеллектуал ишланмалар

Ўзбекистоннинг илмий-интеллектуал, табиий ва меҳнат ресурслари бўйича улкан салоҳиятга эгаллигини эътироф этадиган бўлсак, бу соҳада олиб борилаётган ишларни талаб даражасида деб бўлмайди. Миллий иқтисодиётда эришилган ютуқлар билан бир қаторда айрим муаммолар, жумладан, саноатда асосий фондларни янгилаш даражасининг халқаро мезонлардан пастлиги, ялпи ички махсулот экспорт таркибида хом ашё ва ярим фабрикат махсулотлар улушининг салмоқли эканлиги, халқаро бозорда юқори технологияларни мужассамлаштирган тайёр махсулотлар улушининг камлиги инновация ютуқларини ишлаб чиқаришга тадбиқ этиш соҳасида ҳал этилиши лозим бўлган талайгина муаммолар борлигини англатади. Шунингдек, инновацион фаолият субъектлари, яъни илмий-тадқиқот институтлари, тажриба-конструкторлик бюrolари, илмий-ишлаб чиқариш марказларининг фаолияти натижаларни ҳам талаблар даражасида деб бўлмайди. Айтиш жоизки, илм-фан ривожини билан ишлаб чиқариш ўртасида бевосита алоқаларнинг заифлиги ушбу муаммонинг долзарблигини кучайтиради.

Республика инновацион ривожлантириш ҳолатини ёрқин ифода этадиган функционал мезонлардан бири мамлакатда ёки унинг ҳудудларда қилинган, шунингдек, рўйхатга олинган ихтиролар сони ҳисобланади.

Республикада рўйхатга олинган ихтиролар тўғрисида маълумот

Т/р	Ариза берганлар	Йиллар								Жами
		2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	
1	Фанлар Академияси тасарруфидаги ташкилотлар (ФАТТ)	25	14	19	29	22	28	35	28	172
2	Олий ўқув юртлари ва бошқа ўқув муассасалари	32	30	26	27	23	25	23	35	221
3	Илмий-текшириш ташкилотлари ва илмий марказлар	20	19	5	20	26	19	16	8	113
4	Илмий-ишлаб чиқариш бирлашмалари	-	-	1	-	-	-	-	1	2
5	Корхоналар, комбинатлар	7	3	8	1	3	4	11	11	48
6	Акциядорлик жамиятлари	6	4	7	8	3	1	2	1	32
7	Масъулияти чекланган жамиятлар, фирмалар	2	1	2	1	-	1	1	2	10
8	Кичик ва хусусий корхоналар	2	-	-	-	-	-	-	1	3
9	Мажмуалар	2	1	-	-	-	-	-	-	3
10	Марказлар	4	6	2	5	4	2	7	4	34
11	Компаниялар	-	-	-	-	-	-	-	-	-
12	Кўшма корхоналар	2	2	-	-	-	-	-	-	4
13	Бошқалар	-	1	-	-	2	-	-	1	4
14	Жисмоний шахслар	59	45	44	38	28	28	36	23	301
Жами:		161	128	114	129	111	108	131	105	987

Жадвал маълумотларидан кўринадикки, 2006-2013 йиллар оралиғида жами 987 та ихтиро рўйхатга олинган ва йиллар бўйича ўртача 123 тани ташкил этган. Бизнингча Ўзбекистондек 30 млн.дан зиёд аҳолиси бор давлат

учун бу кўрсаткич паст ҳисобланади. Бундан ташқари, 2006 йилдан бошлаб қилинган ихтиролар сони камайиб борган. Масалан, 2006 йилда –161 та, 2008 йилда –114 та, 2013 йилда эса –105 тани ташкил этиб, 2013 йилда 2006 йилга нисбатан 65,2 фоизни ташкил этган, 34,8 фоизга камайган.

Илмий-интеллектуал ишланмаларнинг ишлаб чиқришга тадбиғи натижалари таҳлил

Республикада интеллектуал мулк объектлари бўйича рўйхатга олинган шартномалар тақсимоти

Т/р	Кўрсаткичлар	Йиллар								Жами
		2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	
1.	Ихтиролар	21	25	12	9	8	7	16	10	108
2.	Фойдали моделлар	2	5	2	2	2	1	5	3	22
3.	Саноат намуналари	3	7	6	4	4	9	5	8	46
4.	Товар белгилари ва хизмат кўрсатиш белгилари	86	110	95	115	160	141	164	207	1078
5.	ЭҲМ учун дастурий маҳсулотлар ва маълумотлар базаси	3	2	-	1	3	-	4	4	19
6.	Селекция соҳасида эришилган натижалар	-	2	1	1	2	-	-	1	7
7.	Жами:	115	151	116	132	179	158	194	233	1278
7.1.	фоизда	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
7.2.	Иқтисодиётнинг реал секторлари бўйича рўйхатга олинган шартномалар сони	22,6	25,8	18,1	12,1	8,9	10,8	13,4	9,9	14,3
7.3.	Хизмат кўрсатиш соҳасида рўйхатга олинган шартномалар сони фоизда	77,4	74,2	81,9	87,9	91,1	89,2	86,6	90,1	85,7

Юқоридаги маълумотлардан келиб чиқиб, таҳлил қиладиган бўлсак, 2006-2013 йиллар оралиғида ихтиролар сони маълум даражада ўзгариб, яъни

2006 йилда иқтисодийнинг реал сектори бўйича ихтиролар 22,6 фоизни, хизмат кўрсатиш соҳасида 77,4 фоизни ташкил этган. Шунингдек, 2013 йилда реал сектор бўйича рўйхатга олинган шартномалар сони 14,3 фоизни, хизмат кўрсатиш соҳасида эса 85,7 фоизни ташкил этган.

Техника соҳасида рўйхатга олинган ихтиролар бўйича тўзилган шартномалар тақсимооти.

Т/р	Соҳалар бўйича қилинган ихтиролар	Йиллар								Жами
		2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	
1	Рўйхатга олинган жами ихтиролар, шундан шартномалар тўзилгани	161	128	114	129	111	108	131	105	987
1.1	Қишлоқ хўжалиги	9	2	-	1	-	-	4	-	16
1.2	Электротехника	-	-	1	1	-	2	1	-	5
1.3	Кимё ва кимё-технологияси саноати	5	13	2	1	1	1	3	7	33
1.4	Енгил ва озиқ-овқат саноати	2	-	1	-	4	1	-	-	8
1.5	Қурилиш, қурилиш материаллари ишлаб чиқариш	-	2	2	3	-	-	1	-	8
1.6	Машинасозлик	1	1	-	2	-	-	1	-	5
1.7	Нефть-газ қазиб олиш ва қайта ишлаш	-	2	2	-	-	-	1	-	5
1.8	Медицина ва фармацевтика	4	5	1	1	3	3	5	1	23
1.9	Бошқалар	-	-	3	-	-	-	-	2	5
2	Жами:	21	25	12	9	8	8	16	10	109
3	Тижоратлашув даражаси, (фоизда)	13,0	19,5	10,5	7,0	7,2	7,4	12,2	9,5	11,0

Таҳлиллардан кўринадикки, 2006-2013 йиллар оралиғида тармоқлар ва соҳалар бўйича жами рўйхатга олинган ихтиролар сони – 987 тани ташкил этган. Лекин, улардан 2013 йилда шартномалар тўзилгани 105 тани, яъни 9,5 фоиздан иборат. Тижоратлашув кўрсаткичи эса 2006 йилда 13,0 фоизни, 2007 йилда 19,5 фоизни, 2013 йилда эса 9,5 фоизни ташкил этган ва охириги йилларда пасайган. Мазкур ҳолат иккита салбий жиҳатни акс эттиради:

аввало, техника соҳасида қилинган ихтироларнинг жуда камлигини, шунингдек, мавжуд яратилганларининг ҳам ишлаб чиқариш билан алоқадорлигининг пастлигини кўрсатади.

Республикада самарали, барқарор иқтисодий ўсишга эришишдаги мавжуд муаммолар таҳлили шуни кўрсатадики, мустақиллик йилларида мисли кўрилмаган натижаларни қўлга киритиш билан бир қаторда бартараф этилиши лозим бўлган масалалар ҳам борлиги аниқланди.

Юқоридаги фикрлардан келиб чиқиб айтишимиз мумкинки, иқтисодиётни инновацион ривожлантириш стратегиясининг мақсади мамлакатдаги муайян даврдаги ижтимоий-иқтисодий ҳолатдан келиб чиқади ва умумий тарзда қуйидагиларни ўзида акс эттириши лозим бўлади:

– инвестицияларнинг асосий қисмини мамлакатнинг реал ишлаб чиқариш фондларини янгилашга йўналтириш;

– ривожланаётган мамлакатлар учун илмий-техник салоҳиятдан тўғри фойдаланиш мақсадида давлат томонидан молиявий ресурсларни тежаш, инвестицияларни тегишли соҳаларга йўналтириш катта аҳамиятга эга. Давлат томонидан инновацион сиёсат инвестиция сиёсати билан ҳамоҳанг амалга оширилиши, инновацион фаолиятни молиялаштиришда иқтисодиётнинг устувор соҳалари аниқланиши керак;

– мамлакатнинг фан-техника соҳасини ривожлантириш, унинг ютуқлари билан ишлаб чиқариш ўртасидаги алоқадорликни таъминлаш, илмий ютуқларни ҳаётга татбиқ қилиш механизмини ишлаб чиқиш, интеллектуал мулкдан фойдаланиш тизимини тубдан такомиллаштириш каби чора-тадбирларни ишлаб чиқиш;

– иқтисодий-инновацион муносабатларнинг асосий субъектлари (давлат, илмий-текшириш институтлари, таълим муассасалари, корхоналар ва ҳоказолар) ўртасида ижодий ҳамкорликни кучайтириш ва мувофиқлаштириш.

Ўзбекистонда инновацион фаолиятни шакллантиришда инновацияларни вужудга келтирувчи, уларга эҳтиёж туғдирувчи кучли механизм яратилиши керак. Мазкур механизмга давлат бюджети ва тижорат манбалари, илмий-инновацион фаолиятни рағбатлантиришнинг билвосита ва бевосита шакллари киритилиши зарур. Республикада фан ва техниканинг ривожланишини замон талабларига уйғунлаштириб, глобализация жараёнларига мослаштириш лозим. Илмий-инновацион ривожланиш субъектлари, институтларининг уйғунлаштирилган ва тизимли ишлайдиган мажмуаси яратилиши мақсадга

мувофиқдир. Ушбу институтларни инновацияларни ишлаб чиқаришга жалб этиш, технологиялар трансфери вазифаларини амалга ошириш билан биргаликда, маълум стратегик мақсадларга йўналтирилган бўлиши фойдадан холи бўлмайди. Ушбу стратегик мақсадлар давлат томонидан инновацион сиёсатга ҳамоҳанг равишда ишлаб чиқилиши ва амалга оширилиши лозим бўлади. Жорий қилинган инновацияларни бошқариш тизимини барча корхоналарда йўлга қўйиш, инновацион менежмент ихтисослиги бўйича кадрларни тайёрлашни яхшилаш мақсадга мувофиқдир. Шунингдек, инновацион фаолият билан шуғулланувчи муассасаларга тегишли шарт-шароит яратилиши, давлат томонидан уларга кредит беришда, солиққа тортишда имтиёзлар тизими ишлаб чиқилиши ва қўлланилиши, инновацион фаолиятнинг самарали инвестицияларни жалб этиш механизми яратилган бўлиши талаб этилади. Мазкур масалаларнинг ҳал этилиши ўйлаймизки, иқтисодий ўсишнинг ички имкониятларидан янада фаол фойдаланишга, инновацион ишлаб чиқаришни шакллантиришга ва ҳалқимизнинг фаровонлигини юксалтиришда ижобий таъсир қилади.

Ўз-ўзини назорат қилиш учун саволлар:

1. Интеллектуал ишланмалар ва улар ҳақида нималарни биласиз?
2. Корхоналарда интеллектуал ишланмаларни жорий қилиниши.
3. Фан-техника тараққиётини ишлаб чиқаришга жорий қилиш усуллари.
4. Интеллектуал ишланмаларни тўқимачилик ва енгил саноат корхоналарида жорий қилиниши.

Адабиётлар

1. Комилова Х.Х., Хамроева Н.К. «Тикув буюмларини конструкциялаш» Т.: «Молия» 2003, - 173 б.
2. Расулова М. «Тикув буюмлари технологияси» Т.: 2006, - 251 б.
3. М. Ш. Жабборова «Тикувчилик технологияси», Олий ўқув юртлари учун дарслик. Т.: «Ўзбекистон» 1994, - 317 б.

Электрон таълим ресурслари

1. www.Ziyonet.uz
2. www.edu.uz
3. Infocom.uz электрон журнали: www.infocom.uz
4. <http://learnenglishkids.britishcouncil.org/en/>
5. sifat.uz
6. www.titli.uz

Тестлар

1. «Иновация» сўзининг луғавий маъноси нима?

- *a. маҳсулот сифатини ёки технологик жараёни самарасини ортишига хизмат қилувчи янгиликни тадбиқ этиш
- b. Ишлаб чиқариш жараёни тезлаштириш
- c. Харидоргир маҳсулотларни ишлаб чиқариш ва рақобарни ривожлантириш
- d. Замонавий техника ва технологияларни ишлаб чиқариш

2. «Технология» сўзининг луғавий маъноси нима?

- *a. “Техне” – маҳорат, “Логос” – таълимот
- b. Ишлаб чиқариш жараёни
- c. Буюмни тайёрлаш жараёни
- d. Янги маҳсулот ишлаб чиқариш

3. Инновацион таълимда ўқитувчи учун қандай ўрин ажратилади?

- *a. Фаол субъект – субъект муносабатида бўлувчи шахс
- b. Мустақил бажарувчи
- c. тингловчи
- d. Ишлаб чиқарувчи

4. Innovation тушунчаси нечанчи асрдаги илмий тадқиқотларда қўлланила бошланган?

- *a. XIX аср
- b. XVII аср
- c. XX аср
- d. XXI аср

5. Innovation тушунчасини кашф қилган олим ким?

- *a. Й. Шумпетера
- b. А. Эйнштейн
- c. Ритер
- d. Ньютон

6. Тўқимачилик саноатида инновация муҳити яхшиланишига ўз таъсирини ўтказадиган омиллардан бири?

- *a. Самарали бошқарув тизимини яратиш
- b. Янги технологиялар яратиш
- c. Янги дизайнлар ишлаб чиқиш
- d. Рақоботни ривожлантириш

7. Давлат инновация сиёсати нечта асосий йўналишга ажратилади?

- *a. 3 та

- b. 8 та
- c. 7 та
- d. 1 та

8. Инновацион мақсадлар деганда:

- a. ҳар куни қабул қилинадиган ва амалга ошириладиган одатий мақсадлар тушунилади
- b. корхонага ва айрим ходимларга қийинчиликлар туғдирадиган мақсадлар тушунилади
- c. *янги маҳсулотни ишлаб чиқариш, янги технологияни жорий қилиш бўйича қўйиладиган мақсадлар тушунилади
- d. ходимлар малакасини ошириш соҳасидаги мақсадлар тушунилади

9. Инновация ва рақобатнинг бир-бирига таъсири борми?

- a. бор
- b. инновация ва рақобат бир-бирига таъсир кўрсатмайди
- c. *инновация рақобатга таъсир кўрсатади
- d. рақобат ривожланишини инновацион жараёнга тўғри таъсир кўрсатади

10. Инновацион талаб бу:

- a. арзон маҳсулотларга бўлган эҳтиёж
- b. сифатли маҳсулотларга бўлган эҳтиёж
- c. *янги такомиллашган товарларга бўлган эҳтиёж
- d. маънан ескирган маҳсулотларга бўлган эҳтиёж

11. Давлат инновацион сиёсатининг асосий усули...?

- a. инновацион жараённи ривожлантириш
- b. давлат томонидан технологик маҳсулот ишлаб чиқариш
- c. инновацион фаол корхоналарни қўллаб-қувватлаш
- d. *давлат томонидан технологик маҳсулот ишлаб чиқариш жараёнида инновацион жараённи ривожлантириш

12. Ҳар қандай инновацион фаолият у ёки бу даражада... асосланади.

- a. иқтисодий тавақалчиликка
- b. ижтимоий тавақалчиликка
- c. Мажбурий тавақалчиликка
- d. *ихтиёрий тавақалчиликка

13. Инновацион лойиҳанинг муваффақияти тугашига сабаб қандай сабаблар таъсир қилади?

- a. табиий
- b. сиёсий
- c. *ички ва ташқи
- d. тасодифий

Назорат саволлари:

1. Инновацион технологияларнинг бугунги кундаги аҳамияти.
2. Инновация ва ишлаб чиқаришнинг узвийлигини таъминлаш йўллари ва уларга мисоллар келтиринг.
3. Инновацион технологияларга қўйилган асосий талаблар.
4. Инновация муҳити деганда нимани тушунасиз.
5. Инновацияларнинг ривожланиши фан ва техника тараққиётига таъсири.
6. Инновацион жозибадорлик тушунчасини таърифланг.
7. Енгил саноат соҳасидаги инновацион технологияларга мисоллар келтиринг.
8. Енгил саноат соҳасидаги чет эл замонавий технологияларига мисоллар келтиринг.
9. Инновацион технологияларни соҳага қўллаш самаралари.
10. Модернизация сўзининг маъноси.
11. Инновация сиёсати асосий йўналишларига нималар кирди.
12. Инновацион фаолиятини анъанавий ишлаб чиқариш фаолиятидан ажратувчи тамойиллар нималар.
13. Ишлаб чиқаришни модернизация қилиш, техник ва технологик қайта жиҳозлашнинг ресурсларни тежашда қандай аҳамиятга эга.
14. Модернизациялаш жараёнларининг илмий-ташкилий жиҳатларини янада кучайтириш учун нималар қилиш лозим.
15. Рақобатбардош маҳсулот ишлаб чиқариш деганда нимани тушунасиз.
16. Рақобатбардош маҳсулот ишлаб чиқаришда бозорнинг аҳамияти.
17. Енгил саноат соҳасидаги инновацион технологияларнинг рақобатбардош маҳсулотлар ишлаб чиқаришдаги роли.
18. Корхоналарда рақобатбардош маҳсулотлар ишлаб чиқаришнинг асосий йўллари.
19. Енгил саноатида ишлаб чиқарилаётган маҳсулотлар ва уларга қўйиладиган асосий талаблар.

20. Енгил саноат корхоналарида сўнги йилларда ишлаб чиқарилаётган маҳсулотлар ва уларнинг сифати ҳақида нималарни биласиз.
21. Замонавий инновацион технологияларни жорий қилиш самарадорлиги.
22. Интеллектуал ишланмалар ва улар ҳақида нималарни биласиз?
23. Корхоналарда интеллектуал ишланмаларни жорий қилиниши.
24. Фан-техника тараққиётини ишлаб чиқаришга жорий қилиш усуллари.
25. Интеллектуал ишланмаларни тўқимачилик ва енгил саноат корхоналарида жорий қилиниши.

Глоссарий

Инновация, янгилик киритиш (ингл. *innovation*)— бу (харидорлар томонидан талаб) маҳсулот сифатини ёки (ишлаб чиқарувчилар томонидан талаб) технологик жараённи самарасини ортишига хизмат қилувчи янгиликни тадбиқ этиш.

“Фан - технология - ишлаб чиқариш” - интенсив иқтисодиёт занжирли фаолиятида асосий омил энг янги технологиялар, ишлаб чиқаришнинг янги принципларини яратишга хизмат қилувчи илм-фан омили.

Инновация муҳити - корхоналарда самарали бошқарув тизимини яратиш.

Инновация жозибadorлиги - бу миллий иқтисодиёт самарадорлигининг муҳим йўналишидир.

“Тручлер” – тўқимачилик жихозларини ишлаб чиқарувчи чел эл фирмаси.

NSR200 - Чувиш ярим автомати.

FY302A - Автомат чувиш дастгоҳи.

AVIS - Толанинг штапел таҳлили.

HVI 1000 - Толани комплекс баҳолаш.

Жаккард - тўқиш дастгоҳи.

Инновация фаолиятини фаоллаштириши - фундаментал тадқиқотларни қўллаб-қувватлаш, мамлакатда корхоналар томонидан амалга ошириладиган тижорат инновациялари учун зарур иқтисодий-ижтимоий муҳитни яратиш